

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Práva zvířat: Singer, Regan a organizace na ochranu zvířat

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 - Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 - Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7507R036 - Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Autorpráce: **Michaela Wernerová**
Vedoucí práce: Mgr. Michal Trčka

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Wernerová**
Osobní číslo: **P15000397**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Práva zvířat: Singer, Regan a organizace na ochranu zvířat**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat právy zvířat, jak v České republice, tak v zahraničí a jejich postupnou proměnou od 20. století až do současnosti. V první části bude studentka analyzovat obecnou filozoficko-právní perspektivu. Ve druhé části práce se zaměří na dva klíčové autory dnešní doby Petera Singera a Toma Regana porovná jejich díla, názory a zmíní i některé z jejich kritiků. Třetí část se bude věnovat popisu některých organizací na ochranu zvířat, jejich vzniku, zaměření a analýze jejich konceptů. V průběhu příprav a vypracování se studentka bude řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího bakalářské práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

SINGER, Peter. Osvobození zvířat. Praha: HarperCollins, 2001. ISBN 80-725-2042-3.

REGAN, Tom. The Case for Animal Rights. Berkley: University of California Press, 1983. ISBN 978-0520243866.

SINGER, Peter. Practical Ethics. 3rd edition. USA: Cambridge University Press, 2011. ISBN 978-0521707688.

REGAN, Tom. Defending Animal Rights. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 2001. ISBN ISBN 0-252-02611-X.

ČERNÝ, David, Adam DOLEŽAL, Tomáš DOLEŽAL a Tomáš HŘÍBEK. Práva zvířat: filozoficko-právní perspektiva. Praha: Vydalo Středisko společných činností AV ČR, v.v.i., pro kancelář Akademie věd ČR, 2016. Strategie AV21. Efektivní veřejné politiky a současná společnost. ISBN 978-80-200-2596-8.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michal Trčka

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

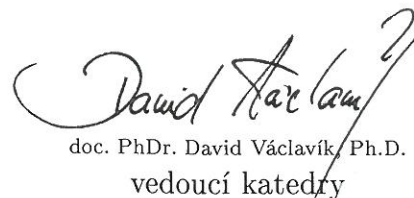
22. listopadu 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2018

prof. RNDr. Jan Píček, CSc.
děkan

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 3. května 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 - školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS STAG se shodují.

17. 6. 2019

Michaela Wernerová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce, panu Mgr. Michalu Trčkovi za všechnu jeho trpělivost, odborné vedení, cenné připomínky a jeho rady. Velmi si vážím i jeho podpory a neochvějné víry, že nic není nemožné.

Anotace

Ve své práci jsem se zaměřila na práva zvířat z filosoficko-etické perspektivy. V první a druhé části analyzuji klíčové pojmy vybrané argumentace na téma ochrany práv zvířat. Třetí část se zaměřuje na filosoficko-právní perspektivu práv zvířat v průběhu 19., 20. a 21. století. Čtvrtá a pátá část mé práce se zabírají dvěma nejvýznamnějšími autory a teoretiky práv zvířat 21. století – Peterem Singerem a Tomem Reganem. Zabývám se v nich jejich životy, jejich díly a klíčovými koncepty jejich teorií. Šestá a poslední část této práce se věnuje organizacím na ochranu práv zvířat, jejich činnosti a vlivu na celé hnutí.

Klíčová slova

Práva zvířat; Peter Singer; Tom Regan; Organizace na ochranu zvířat; PETA; Druhová nadřazenost; Vědomí; Rovnost; Morální status; Etika

Annotation

In my thesis I focus upon the concept of animal rights from the philosophical and ethical perspective. In the first and second segment, I present the key concepts and selected argumentation for admitting the moral status and animal rights. In the third part I analyze the evolution of the philosophically-legal perspective of animal rights during 19., 20. and 21. century. The fourth and fifth part is dedicated to two of the most important authors and theoretician of the 21st century – Peter Singer and Tom Regan. In those two chapters I follow up with the information about their lives, their books and the key concepts of their theories. Sixth and final part of this thesis is dedicated to animal rights organizations, their activities and the impact they have had on the whole movement.

Key words

Animal Rights; Peter Singer; Tom Regan; Animal Rights Organization; PETA; Speciesism; Consciousness; Equality; Moral status; Ethics

Obsah

Úvod.....	8
1. Vymezení základních pojmů k tematice práv zvířat	11
2. Vybraná argumentace pro přiznání morálního statusu a práv zvířatům	14
3. Filosoficko-právní perspektiva práv zvířat v průběhu 19.- 21. století	23
4. Peter Singer.....	30
4.1. Život a dílo Petera Singera	30
4.2. Preferenční utilitarismus a speciesismus.....	33
5. Tom Regan	37
5.1. Život a dílo Toma Regana.....	37
5.2. Subjekty života a inherentní hodnota	41
5.3. Animal rights a Animal Welfare	43
6. Organizace na ochranu práv zvířat	46
Závěr	52
Seznam použité literatury	56

Úvod

„Zvířata jsou stejně jako člověk živými tvory, schopnými na různém stupni pociťovat bolest a utrpení, a zaslouhují si proto pozornost, péči a ochranu ze strany člověka.“¹

Tématu práv zvířat se obzvláště v posledních padesáti letech dostává značné dávky pozornosti. Pozornost společnosti se začala tímto směrem obracet ve chvíli, kdy jednotliví autoři (jako například Tom Regan v roce 1983, Peter Singer v roce 1975, či Ruth Harrison již v roce 1964) začali odhalovat skandální praktiky – které jsou za neprůhlednými zdmi jatek a laboratoří běžné – veřejnosti. Toto téma jsem si zvolila především proto, že se sama považuji za ochránkyni práv zvířat, a je tedy velmi blízké mému srdci. Zároveň si myslím, že je velmi důležité, aby se o tomto tématu dozvědělo co nejvíce lidí, protože je na nás (ochráncích zvířat) abychom promluvili za ty, kteří lidskou řečí promluvit nemohou.

Má práce zkoumá práva zvířat především z filosofického a etického hlediska. První kapitola této práce se věnuje vymezení pěti základních pojmů, se kterými často operuji v následujících kapitolách. Druhá kapitola se pak věnuje vybrané argumentaci pro přiznání morálního statusu a práv zvířatům. Rozebírám v ní pohledy různých teoretiků na pět (podle mého názoru zásadních) argumentů, které byly opakovaně zmiňovány napříč historií – od antiky, přes středověk, až po současnost. Jedná se o argumenty přítomnosti duše, přítomnosti vědomí, schopnosti smyslového vnímání, schopnosti řeči a argument morální autonomie.

Třetí kapitola práce je zaměřena na filosoficko-právní perspektivu práv zvířat v době, když si prošla svou největší proměnou – od devatenáctého století až do současnosti. Zabývám se v ní některými zákony v průběhu historie, jejich vývojem a postavením zvířete v legislativách, spolu s možností dalšího vývoje. Věnovala jsem pozornost především Velké Británii, USA, Německu, zákonům Evropské Unie a České republiky.

Následující dvě kapitoly představují dva významné filosofy 21. století a bojovníky za práva zvířat, jejichž myšlenky značně ovlivnily – a stále ovlivňují – postoj současné společnosti k této problematice. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na australského

¹ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 246/1992 Sb. z roku 2008 Zákon na ochranu zvířat proti týrání. In: Sbíрка zákonů České republiky č. 409. 2008, částka 133, s. 6611. Dostupný také z: http://www.cschms.cz/DOC_LEGISLATIVA_narodni/127_Zakon_na_ochranu_zvirat_proti_tyrani.pdf. (citováno 11.4.2019)

autora, filosofa a ochránce práv zvířat – Petera Singera. V této kapitole se věnuji životu Singera, jeho práci, teoriím a klíčovému pojmu v těchto teoriích – především preferenčnímu utilitarismu a speciesismu. Krátce zde zmiňuji i koncept efektivního altruismu a jeho názory na kontroverzní témata, mezi něž patří například eutanázie, či přiznání morálních a legálních práv postiženým lidem.

Pátá kapitola mé práce je zasvěcena druhému ze současných teoretiků – Tomu Reganovi. V této kapitole se krátce zmiňuji o Reganově životě a blíže se věnuji jeho životním dílům *The Case for Animal Rights, Empty Cages* a myšlenkám v nich obsažených, jež pomohly změnit pohled společnosti na práva zvířat a naše zacházení s nimi. V podkapitolách pak rozebírám pojmy subjekt života a inherentní hodnota. Na konci kapitoly mezi sebou porovnávám koncepty Animal Welfare a Animal Rights a vztah těchto dvou pojmů k oběma zmiňovaným autorům.

V poslední kapitole jsem se zaměřila na organizace na ochranu práv zvířat. Mým cílem bylo představit ty nejznámější a zároveň nejaktivnější organizace dnů minulých i současných, které seznamují širokou veřejnost s velmi krutou realitou života zvířat v laboratořích a na jatkách. Poukazují na to, proč je nutné, abychom se my, lidé, za práva zvířat postavili – stejně jako to ve svých dílech činili Singer a Regan, kteří se k činnosti organizací na ochranu práv zvířat sami vyjádřili. Pro představení jsem si nakonec zvolila šest, z mého pohledu velmi významných organizací – tři mezinárodní, jednu historickou a dvě české. Kapitola začíná historicky úplně první organizací – Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA), která vznikla už v roce 1824. Jako druhou jsem zvolila organizaci s nejkompexnějším zaměřením, s aktuálně největším dosahem a nejvyšší mírou publicity – organizaci PETA. Třetí organizací je Cruelty Free International, která se zaměřuje především na ukončení testování kosmetiky na zvířatech. Čtvrtou organizací, na kterou se zaměřím je Mercy For Animals, která se věnuje postupnému zlepšování životních podmínek hospodářských zvířat ve velkochovech, klecových chovech a na jatkách. Dvě české organizace jsem si nechala na konec. Jsou to neziskové organizace Obraz a Svoboda zvířat, které se významně podílely na zrušení kožešinových farem v České republice a aktivně se podílí na kampani Cirkusy bez zvířat.

Cílem mé práce je představit základní argumentaci pro přiznání práv a morálního statusu zvířatům a ukázat několik různých hledisek, ze kterých se na ni dá nahlížet. Chtěla bych poodhalit i to, jak se jednotlivé argumenty vyvíjely v průběhu času a jak postupný vývoj těchto argumentů ovlivnil rozvoj techniky, který nám umožnil empiricky dokázat jevy, které byly například ještě před sto až dvě stě lety pouhou teorií, či domněnkou, na

základě určitých externích manifestací. Zároveň bych čtenářům ráda přiblížila pohled současných teoretiků, kteří už dokládají svá tvrzení výzkumy a ověřenými fakty.

1. Vymezení základních pojmů k tematice práv zvířat

Tematika práv zvířat je sama o sobě velmi širokou a lze na ni nahlížet z mnoha různých perspektiv – z právní perspektivy, z filosofické, z pohledu etiky², historie a dalších. Toto práce rozebírá primárně filosofické a etické hledisko. Na začátek vymezím několik základních pojmů, které se budou v mé práci často vyskytovat.

Prvním pojmem je duše. Duše byla a stále je velmi zásadním aspektem pro přiznání práv jinému živočišnému druhu – obzvláště pokud si za své východisko zvolíme jednu z nejstarších premis (kterou například zmiňuje Doležal v *Kapitolách o právech zvířat*³), že přítomnost duše je hlavním předpokladem pro přiznání morálního statusu jako takového. Mají-li zvířata tuto entitu, znamená to, že jsou živá a musí být brána v potaz jako bytosti, z čehož vyplývá, že jim musí být přiznán i morální status, se kterým jde ruku v ruce potenciál přiznání práv jako takových.⁴ V antice byla duše některými autory⁵ definována jako božský, nesmrtelný princip, oživující hmotu.⁶ Zároveň zde ale vyvstává otázka, zda je duše zvířat kvalitativně stejná, jako ta lidská a zda je její přítomnost dostačujícím argumentem pro přiznání morálního statusu; a potenciálně pak i pro připsání práv zvířatům. Touto otázkou se budu hlouběji zabývat v následující kapitole.⁷

Druhým pojmem jsou samotná práva zvířat. Práva zvířat jsou souborem idejí, který má za cíl zajistit zvířatům humánní zacházení. Znamená to nebýt vykořisťován pro účely lidského užitku a také to, že by zájmy zvířat měly být posuzovány stejným způsobem, jako jim podobné zájmy lidských bytostí.⁸ Pojem práv zvířat se může zdát těžko uchopitelným, protože z něj není na první pohled zcela zřejmé, co všechno by tato práva měla zahrnovat. Nikdo z advokátů práv zvířat samozřejmě neprosazuje právo psů chodit k volbám, či právo koček na svobodnou volbu náboženské církve. Jedná se téměř vždy o právo na život, právo na zacházení s respektem, právo na plnohodnotný život

² Pozn.: Ve své práci rozdělují filosofické a etické hledisko z důvodu, že etické otázky práv zvířat v posledních cca 50 letech spadají primárně do odvětví bioetiky, která je interdisciplinárním oborem s velmi širokým záběrem, přesahujícím například až do medicíny a environmentalistiky.

³ Pozn.: V kapitole Vývoj filosofické argumentace ve věci morálního statusu zvířat. In: MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 39-97.

⁴ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 42.

⁵ Tuto teorii najdeme například u Platóna, Aristotela či u Empedokla.

⁶ PLATÓN. *Faidon: o nesmrtelnosti duše*. 2. přehl. vyd. Praha: Jan Laichter, 1941, s. 19.

⁷ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. c.d., s. 42.

⁸ Animal Rights Law and Legal Definition. In: US Legal [on-line]. 2016 [cit. 3.4.2019]. Dostupný z: <https://definitions.uslegal.com/a/animal-rights/>.

(mimo klece, prostory laboratoří a velkochovy) a to, aby zvířata nebyla považována za něčí majetek, se kterým může být zcela libovolně nakládáno, bez úvahy o tom, jaké budou následky onoho činu pro zvíře, či jaké jsou jeho preference.⁹

Třetím pojmem obsaženým v této bakalářské práci je animal welfare. Koncept animal welfare se soustředí na životní komfort všech zvířat – specifičtěji pak na jejich duševní zdraví, fyzický komfort a celkový blahobyt. Tento koncept dává důraz na prostředí, ve kterém zvíře žije a na zabezpečení optimálních podmínek k jeho životu. Tyto standardy se v různých kontextech značně liší a jsou stále předmětem projednávání mezi akademiky a zákonodárci z celého světa.¹⁰ Koncept animal welfare je založen na víře, že i „nehumánní zvířata“ jsou vnímavá, tudíž mohou cítit a prožívat bolest stejně, anebo podobně, jako my, lidé. Podle zásad tohoto konceptu by se jejich pocity měly brát v úvahu, když rozhodujeme o dalším zacházení s nimi. Zahrnuje nejen domácí mazlíčky a zvířata chovaná pro naše potěšení, ale i o hospodářská zvířata, mláďata chovaná pouze pro porážku, zvířata užívaná pro laboratorní testy nebo držaná v zoologických zahradách. Zaměřuje se především na to, jak lidská činnost omezuje jejich blahobyt a potenciální šance pro přežití.¹¹

Čtvrtý a pátý pojem vysvětlím souběžně, jelikož spolu do značné míry souvisí. Čtvrtým pojmem je termín Petera Singera „Non-human animal“ (v práci dále překládám jako nehumánní zvíře). Nehumánním zvířetem je bytost, která vykazuje pouze některé lidské charakteristiky, avšak jich nevykazuje tolik, či je nevykazuje takovým způsobem, aby jí byl přiznán status lidské bytosti.¹² Singer si sám není zcela jist, kde by se měla nacházet ona pomyslná čára, která rozdělí nehumánní zvířata od zvířat „ostatních“, nicméně do první kategorie zahrnuje všechny živočichy, u kterých byla vědecky prokázána schopnost cítit bolest, vnímat své okolí a byly u nich vyzorovány určité preference, spolu s touhou vyhnout se bolesti. Na základě těchto předpokladů hovoří o savcích, ptácích, obratlovcích atd. Ve druhé kategorii jsou například ústřice a další, nižší

⁹ REGAN, Tom. *Empty cages: facing the challenge of animal rights*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2004, s. 61-62.

¹⁰ FRASER, David. *Understanding animal welfare: the science in its cultural context* [on-line]. Ames, Iowa: Wiley-Blackwell, 2008 [citováno 5.4.2019]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=1K0qNv1jeKQC&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

¹¹ FRANCO, Nuno & SANT'ANA, Manuel Magalhães & OLSSON, Anna. *Welfare and Quantity of Life* [on-line]. CAB International, 2014 [citováno 5.4.2019]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/275341830_Welfare_and_Quantity_of_Life/citations.

¹² SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press. 1993, s. 55.

živočichové, u nichž stále nebylo vědecky prokázáno, že mohou cítit bolest, strach, či jiné emoce.¹³

Pátým, a posledním, pojmem je pojem Toma Regana „Subject-of-life“ (v práci dále překládám jako subjekt života). Subjekty života se vyznačují přítomností emočního života, schopností cítit bolest, prožívat požitky, uvědomovat si své zájmy, preference a zájmem o žití v blahobytu. Všechny tyto bytosti by podle Regana měly mít morální práva a mimo nich i právo na zacházení s respektem. I Regan se zabýval otázkou, která zvířata jsou si vědoma sebe sama a schopna prožívat emoce. Regan tuto hranici postavil k rybám. Nižší živočichové podle něj nejsou schopni takové vjemy prožívat.¹⁴

¹³ Peter Singer *abortion and animal rights*. In: Youtube [on-line]. 27.1.2016 [cit. 20.3.2019].
Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=z0WCEujYjZc>.

¹⁴ REGAN, Tom. *The case for animal rights*. Berkeley: University of California Press, 1985, s. 19-20.

2. Vybraná argumentace pro přiznání morálního statusu a práv zvířatům

“Soucit se zvířaty je úzce spojen s dobrým charakterem. Můžeme téměř s jistotou prohlásit, že ten, kdo je krutý ke zvířatům, nemůže být hodným člověkem.”
– Arthur Schopenhauer¹⁵

Téma práv zvířat se může zdát jako velmi aktuální a typické až pro období 20. a 21. století. Avšak otázky morálního statusu zvířat a toho, jaká mají mít práva ve světě lidí, jsou staré téměř jako filosofie sama. Jedny z prvních spisů, ve kterých o nich najdeme zmínky, pochází dokonce už ze 6. století př. n. l.¹⁶

V této kapitole se zabývám celkem pěti argumenty pro přiznání morálního statusu zvířatům. Jsou jimi *argument přítomnosti duše, přítomnosti vědomí, schopnosti smyslového vnímání, schopnosti řeči a argument morální autonomie*. Tyto argumenty bývají opakovaně používány ve výčtech rozdílů mezi lidmi a zvířaty, a také bývají používány pro odůvodnění nepřiznání přirozených práv a plného (nebo alespoň vyššího) morálního statusu zvířatům.¹⁷ Prvním argumentem, který v této kapitole rozebírám, je argument přítomnosti či absence duše u zvířat.

Právě z 6. století př.n.l. se dochovaly spisy, ve kterých se objevovala otázka, zda mají zvířata nějakou duši a zda jsou tedy živými bytostmi, či zda jsou pouhými věcmi. Teoretické odpovědi k této otázce se nachází například u Pythagorejců, či u před Sokratovského filosofa Thalety. V jejich spisech docházelo k postupnému rozšiřování a následné proměně koncepce duše, která přestávala být spojována pouze s člověkem. Například u před Sokratiků duše znamenala jednoduše žít. Oduševnělým jedincem byl ten, mající duši. Naproti tomu v koncepcích Thalety bylo pojetí duše rozšířeno jak na zvířata, tak i na oblast neživých bytostí.¹⁸ „*Thalés viděl vše kolem sebe jako rostoucí a živé. Ve vesmíru je vše naplněno bohy, vše je oduševněno. Příklad a důkaz všeobecné oduševněnosti Thalés spatřoval ve vlastnostech magnetitu a jantaru, neboť jsou-li schopny uvádět tělesa do pohybu, pak tedy mají duši.*“¹⁹

¹⁵ SCHOPENHAUER, Arthur. *On the basis of morality*. Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1965.

¹⁶ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. c.d., s. 44.

¹⁷ REGAN T., *Empty cages: facing the challenge of animal rights*. c.d., s. 43-52.

¹⁸ Tamtéž, s. 45.

¹⁹ HEJNA Dalibor. *Kapitoly z dějin filosofie 1*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, 2013, s. 20.

Pro Pythagora a jeho učně, pythagorejce, byla duše nesmrtelná. Měli velkou úctu ke všem živým bytostem – zdá se, že byli vegetariány. „*Zachovával prý čistotu, a proto se vyhýbal jakémukoliv zabíjení i lidem, kteří zabíjejí. Nejen, že se zdržoval [pojídání masa] živých bytostí, ale nikdy se ani nepřiblížil žádnému kuchaři a lovcí.*“²⁰ Dbali na disciplinovanost a zvláštní péči o čistotu. K očistě jim sloužily různé praktiky – například příslib skromného a zdrženlivého života a slib, že nikdy neusmrtí zvíře, které nenapadá člověka. V Akúsmatech²¹ týkajících se toho, co je třeba činit²² se hovoří i o takzvaných „tabu potravinách“, mezi které patřily i maso a vejce.²³

Dalším z autorů, který se v antice zaobíral duší zvířat byl Empedokles. Empedokles věřil na metempsychózu mezi všemi živými tvory. Věřil, že duše se přetěluje do různých podob a že se jedná o formu jejich potrestání. Hříšná duše se musí očistit od poklesků, tělesnosti a vlivů vnějšího světa, a tak prochází řadou smrtelných podob. „*Vždyť jsem byl kdysi již hochem a dívkou, keřem i ptákem, rybou též němou, z moře se skokem vymršťující.*“²⁴ Očištění nás má přivést zpět k lásce, která pozvedá duši k bohu.²⁵

Mezi středověkými teoretiky zmíním myšlenky Tomáše Akvinského – katolického filosofa, teologa a vrcholného představitele scholastiky. Akvinského teorie práv zvířat se místy zdá být velmi nejednoznačná, protože na jedné straně učí, že bychom se zvířaty neměli zacházet krutě, ale na straně druhé se odkazuje na Bibli, která zmiňuje, že člověk by měl panovat všemu zvířectvu. Avšak už nezmiňuje jakým konkrétním způsobem by mu měl panovat. Tudiž osud všech zvířat závisí pouze na našem výkladu Bible a na našem jednání.²⁶

Duši chápe jako aktivní formu, která tvoří základ všech jevů života.²⁷ Vychází z Aristoteléské hierarchické struktury, která dělí duši na vegetativní (rostliny), smyslovou (zvířata) a rozumovou (člověk).²⁸ Zvířata mají pro něj vyšší hodnotu než rostliny – a ty mají vyšší hodnotu než věci neživé. Upozorňoval na to, že zvířata mají schopnost vnímat,

²⁰ PORFYRIOS, *Vita Pythagorae* 6-7 [on-line], [citováno 8.4.2019] Dostupné z: <http://www.fysis.cz/presokratici/pyt/pyta.htm>.

²¹ Pozn.: Akúsmata byly Pythagorovy naučné výroky, které byly zapisovány jeho žáky.

²² VÍTEK, Tomáš, *Pýthagorejská akúsmata.*, Praha: Listy filologické, 2008, s. 353.

²³ HEJNA D., *Kapitoly z dějin filosofie 1.*, c.d., s. 35.

²⁴ Tamtéž, s. 51.

²⁵ Tamtéž, s. 51.

²⁶ „*Tehdy Bůh řekl: „Učiňme člověka k našemu obrazu, podle naší podoby! Ať panují nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nad dobyt看em, nade vši zemí i nad veškerou havětí lezoucí po zemi.“ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad. 3. přeprac. vyd. (1. vyd. v ČBS). Praha: Česká biblická společnost, 1993, Genesis 1.*

²⁷ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva.* c.d., s. 50.

²⁸ ARISTOTELÉS. *O duši.* 2. nezm. vyd. Praha: P. Rezek, 1995, s. 50-55.

a že mají bohatý vnitřní život – i přesto je však ve své etické nauce nezohlednil (zvířata měla stejnou hodnotu jako neživé věci). Hovořil o tom, že bychom se zvířaty neměli krutě zacházet – ale ne z důvodů, že by měla vyšší hodnotu, nýbrž proto, že by kruté jednání se zvířaty mohlo snížit empatii mezi lidmi a mohlo by vést k tomu, že lidé začnou krutě zacházet i jeden s druhým.²⁹ Podobný názor později sdílel i Immanuel Kant, pro kterého zvíře není objektem speciální ochrany, protože samo nerozezná dobro od zla a nemůže mít morální odpovědnost za své činy.³⁰ Při vysvětlování svého postoje se Akvinský odkazoval na biblická učení, která zmiňují, že Bůh stvořil zvířata pouze jako nástroje pro lidi, k jejich užítku.³¹ Na tuto teorii Tomáše Akvinského zareagoval Peter Singer. Komentuje ji jako na ideologickou kamufláž sebestředných praktik, které se snaží skrýt pod závoj náboženství. Argumentuje, že svou teorii užívá pouze aby mohl dále prosperovat z nepospěchu jiného druhu.³²

Teoretikem, který ve své době do velmi značné míry změnil pohled na zvířata, byl René Descartes, který považoval zvířata za stroj, který funguje pouze na základě reflexů. Zvíře nevnímá žádné citové vzruchy, nemá mentální život, nemá duši, a proto nemůže být morálním subjektem více, nežli neživá věc. Tento názor zveřejnil v páté kapitole svého slavného díla *Rozprava o metodě*.³³ Jeho učení mělo značný vliv na další zacházení se zvířaty. Dle slov Descartových současníků začala řada jeho příznivců bít a mučit psy, což doprovázela výmluvným argumentem, že přece nemohou nic cítit.³⁴

Descartově učení se ale záhy postavil například Voltaire ve svém *Filosofickém slovníku*: „ZVÍŘATA – Jaká ubohost, jaká chudoba ducha tvrdit, že zvířata postrádají vědomostí a citu, že provádějí své výkony stále týmž způsobem, že se ničemu nenaučí, nic nezdokonalí atd.! ... Nepozoroval jsi, že se mýlí a opravuje? Odpověz mi, strojaři, uspořádala příroda všechny citové orgány v tomto živočichu, aby necítil? Má nervy, aby byl bezcitný? Nehledej v přírodě takovou nesmyslnou protichůdnost.“³⁵

Otázkou však zůstává, zda pouhá přítomnost duše je dostačujícím argumentem pro přiznání práv a morálního statusu. Vedle duše je významným aspektem mnoha

²⁹ BARAD, Judith. *Aquinas' Inconsistency on the Nature and the Treatment of Animals*. Vol. 4, is. 2. 1988, s. 107.

³⁰ KANT, Immanuel. *Kritika praktického rozumu*. Praha: Svoboda, 1996, s. 6-7.

³¹ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. c.d., s. 58.

³² SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 3. vydání. Praha: Práh, 2001, s. 193.

³³ DESCARTES, René. *Rozprava o metodě: jak vést správně rozum a hledat pravdu ve vědách*. 3.vyd., 1.vyd.v nakl.Svoboda. Praha: Svoboda, 1992, s. 42.

³⁴ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 59.

³⁵ VOLTAIRE, *Filosofický slovník, čili, Rozum podle abecedy*. Praha: Votobia, 1997, s. 275.

dosavadních teorií i přítomnost vědomí. Tento argument může být rozebírán ve čtyřech různých rovinách: 1) zvíře má schopnost abstraktního a racionálního uvažování; 2) zvíře má schopnost vnímat sebe sama v první osobě; 3) zvíře má vnitřní stavy, které nejsou propojené s vnímáním okolního prostředí; 4) zvíře má stavy spojené se smyslovým vnímáním.³⁶ Na obecné rovině se rozlišuje mezi kognitivními a volními stavy vědomí. Zda se jedná o myšlení a vnímání, či zda se jedná o strach, doufání, nenávist a jiné emoce. Ovšem každá z těchto operací vyžaduje, aby zvíře mělo alespoň nějaký typ mentálních stavů a citění, které jsou se smyslovým vnímáním spojené.³⁷

Prvním teoretikem, jehož myšlenky k tomu tématu uvedu je Alkmaion z Krotónu. Alkmaion si u zvířat povšiml snížené rozumové kapacity oproti člověku. Domníval se, že zvířata jsou schopna pouze percepce svého okolí, ale nejsou schopna mu porozumět.³⁸ Na něj navázal Platón tvrzením, že člověk je na rozdíl od zvířete schopen krotit své vášně pomocí myšlení/rozumu. Zvířatům se této schopnosti nedostalo. Nicméně ve svých slavných dílech *Faidon* a *Timaios*³⁹ hovoří o metempsychóze a reinkarnaci i mezi jednotlivými tvory. Je zvláštní, že bychom v jednom těle touto schopností obdařeni byli a ve druhém ne. Živočichům – stejně jako Alkmaion – přiznává schopnost smyslového vnímání, ale ne samostatného racionálního uvažování. Pro tuto schopnost je nutná přítomnost kapacity rozvažování a mínění, kterou bohužel nejsou schopna – až na některé velmi vyspělé jedince – obsáhnout.⁴⁰

Aristotelés ve své teorii zmiňuje elementy čistě lidské (rozum, abstraktní myšlení, intelekt, ...) a sdílené (inteligence, vědění). Ve spojitosti se zvířaty zmiňuje takzvaný praktický rozum a značnou schopnost adaptace na prostředí. „*Pouze člověk je schopen rozjímání nad minulými událostmi, zvířata mají sice určité schopnosti paměti a mohou se*

³⁶ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 45.

³⁷ Vědomí. In: Wikipedia: otevřená encyklopedie [on-line]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2019, [cit. 15.3.2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C4%9Bdom%C3%AD>.

³⁸ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 53.

³⁹ „*A kdo dobře prožije příslušný čas, vrátí se zpět do přibytku své příbuzné hvězdy a bude mít život blažený a s ní společný; pakliže však neobstojí, promění se při druhém narození, v přirozenost ženy; neustane-li ještě ani v tom stavu od špatnosti, podle toho, čím se proviňoval, promění se podle této vlastnosti pokaždé do takové nějaké zvířecí přirozenosti a ve stálých proměnách nebude dříve zbaven svých útrap, až podřídí se dráze totožnosti a stálosti, kterou má v sobě, rozumem přemůže onen velký a později přirostlý shluk z ohně i vody a vzduchu i země,³⁴ bouřlivý a nerozumný: pak přijde do svého prvního a nejlepšího stavu.“*

PLATÓN. *Timaios: Kritias*. 3., opr. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2003, s. 17.

⁴⁰ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 53.

*naučit některým věcem, nicméně nemohou tyto empirické poznatky racionálně analyzovat.*⁴¹

Teoretikem, který jako první hájil práva zvířat kontroverzním argumentem marginálních případů byl Plútarchos.⁴² Poukazuje na to, že rozdíl spočívá pouze ve vývojové úrovni našeho vědomí, ne v jeho kvalitě. Podotýká také, že to, že zvířata navenek neukazují plné využití svého rozumu nemusí nutně znamenat, že jej nemají. Byl si jist tím, že zvířata mají rozum, cit a duši, že dokážou vnímat bolest, strach, naději a pamatují si, co se s nimi doposud dělo. Tudíž není důvod, proč by jim neměl být přiznán morální status. Velmi podobné argumenty vznesl i Porfyrios.⁴³

Z křesťanských myslitelů zmíním Augustina a Tomáše Akvinského, jakožto dva významné středověké myslitele. Oba dva se domnívali, že zvířata jsou lidem podřízena že nám je Bůh seslal k našemu užitku. Akvinský se odkazuje na hierarchicky uspořádaný řád stvoření světa, který začíná u neživých věcí a vrcholí stvořením člověka, jakožto nejvyšší bytosti.⁴⁴ Člověk je jako jediný svobodný a jako jediný je pánem svého vlastního jednání – naproti tomu zvířata zde existují pouze jako nástroje k našemu užitku, jelikož na rozdíl od člověka nejsou sama racionálními tvory. Tudíž se pravidlo „nezabiješ“ vztahuje pouze na lidské bytosti s morální odpovědností za sebe sama. Není tedy hříchem zabít zvíře.⁴⁵

Přítomnost vědomí u zvířat je zatím stále velmi těžko dokazatelným jevem. Zcela jistě dnes víme, že zvíře vnímá své okolí, že si je velmi dobře vědomo, zda se v okolí cítí příjemně, či zda je stísněné a zda se blíží nebezpečí. Stačí se podívat na psa, který velmi často z výrazu vaší tváře, či tónu vašeho hlasu reaguje určitým způsobem – je si vědom toho, kdy jde o trest a kdy jde o hru. Co se ovšem velmi těžko dokazuje jsou dvě kritéria – zda zvíře vnímá samo sebe v první osobě a zda je schopno racionálního uvažování.

Jako další z řady základních argumentů pro přiznání morálního statusu zvířatům se v historii filosofického myšlení objevil argument smyslového vnímání, tedy zda jsou zvířata schopna cítit emoce, jakými jsou například radost, či strach a zda jsou schopna vnímat tělesné pocity (například bolest). Jedním z prvních autorů, který se tímto

⁴¹ ARISTOTELÉS, Aristoteles. *Politika*. 2. vyd. Praha: Rezek, 1998, s. 11.

⁴² NEWMYER, Stephen T. *Plutarch on the Treatment of Animals: The Argument 'from Marginal Cases, Between the Species*. Duquesne University. 1996.

⁴³ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva, c.d.*, s. 57.

⁴⁴ „Tehdy Bůh řekl: „Učiňme člověka k našemu obrazu, podle naší podoby! Ať panují nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nad dobyt看kem, nade vši zemí i nad veškerou havětí lezoucí po zemi.“ – *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad*. 3. přeprac. vyd. (1. vyd. v ČBS). Praha: Česká biblická společnost, 1993, Genesis 1.

⁴⁵ Tamtéž, s. 58.

argumentem hlouběji zabýval byl anglický filosof a zakladatel utilitarismu – Jeremy Bentham. Jeho hlavní otázkou nebylo, zda zvířata dokáží myslet nebo mluvit, ale zda dokáží trpět.⁴⁶ V 17. století ještě nebylo empiricky prokazatelné, do jaké míry zvířata prožívají bolest a zda se míra jejich prožitku liší od toho našeho. Z toho důvodu také Bentham přiznal zvířatům nižší morální status než lidem.⁴⁷ Nicméně Benthamovi nikdy nešlo pouze o štěstí jednotlivce, ale vždy o hromadný požitok společnosti jako celku. Do tohoto „společenství“ započítával všechny cítící bytosti – tedy i zvířata.⁴⁸ Benthamovy myšlenky započaly obrat v etickém smýšlení pro další dvě století.⁴⁹ Na Benthama navázal rovněž Peter Singer, kterému se budu věnovat v následujících částech.

Dalším argumentem, který se objevil v historii filosofie, byl argument řeči. Obecně přijímaná definice řeči zatím neexistuje, což je jedním z důvodů, proč je pro teoretiky těžké se shodnout, zda se komunikace zvířat mezi sebou dá opravdu nazvat řečí v pravém smyslu slova.⁵⁰ Podle některých teoretiků (zmíním například amerického lingvistu Noama Chomskyho) artikulovaná řeč poukazuje na schopnost abstraktního uvažování⁵¹ a na schopnost morální rozvahy. Někteří (Aristoteles⁵²) z toho vyvozují pouze to, že jim bude náležet nižší morální status než nám, lidem.⁵³

Argument absence či přítomnosti řečových schopností vysvětluje Doležal následovně: 1. Člověk má schopnosti jazykového vyjádření, které mají určité charakteristické rysy, a proto je mu připisována etická hodnota. 2. Zvířeti tedy můžeme připsat určitou etickou hodnotu pouze tehdy, pokud používá své řečové schopnosti stejným, nebo obdobným způsobem jako člověk.

⁴⁶ BENTHAM, Jeremy. *A Fragment on Government and an Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Oxford: Basil Blackwell, 1948, s. 144.

⁴⁷ Tamtéž, s. 65.

⁴⁸ SANDEL, Michael, *Spravedlnost: Co je správné dělat*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2016, s. 43.

⁴⁹ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 65.

⁵⁰ HEDEAGER, Ulla. *IS LANGUAGE UNIQUE TO THE HUMAN SPECIES?*. Columbia University in the city of New York., 2017, s. 1.

⁵¹ „...ačkoli značná část primátů má přístup k bohatým znalostem kdo je příbuzný ke komu, stejně jako kdo je dominantní a kdo je podřízený, jejich ‚slovní zásoba‘ jen těžko vyjádří takové složitosti. Studie využívající klasických tréninkových přístupů a metod, které využívají spontánních schopností, ukazují, že zvířata získávají a používají širokou škálu abstraktních pojmů, včetně nástrojů, barev, geometrických vztahů, jídel a čísel. Více kontroverzní, avšak stále důležitým k podmínkám vhodného použití je, že některé studie prohlašují, že zvířata mají teorii mysli, včetně schopností uvědomovat si sebe sama a reprezentovat víry a touhy jiných členů skupiny.“

CHOMSKY, Noam, Marc HAUSER a Tucumseh FITCH. *The Faculty of Language: What Is It, Who Has It, and How Did It Evolve?*. Vol.298. 2002, s. 1575.

⁵² ARISTOTELÉS, *Politika*. c.d., s. 11.

⁵³ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 74.

Tento argument se ovšem dá zkoumat ještě i z jiné perspektivy: 1. Tvrzení, že zvířata nejsou schopna žádné komunikace je dnes považováno spíše za historickou záležitost - v dnešní době čisté odmítnutí zvířecí komunikace v literatuře nenalezneme, 2. Některá zvířata jsou schopna smysluplné (zvířecí) komunikace, avšak tato komunikace je kvalitativně odlišná od naší (lidské) řeči, 3. Některá zvířata mají schopnost komunikace, která je charakterem podobná té lidské, pouze je ve fázi jejího „předstupně“.⁵⁴

Ve starém Řecku se v některých případech neschopnost komunikace a řeči vykládala jako nedostatečná kapacita rozumu zvířat. Jak pro řeč, tak pro rozum měli totiž jeden, stejný výraz – *logos*. Spjovali tuto nevybavenost s nedokonalostí duše a potenciálně pak i neschopností zvířat se plně vyvinout.⁵⁵ Aristoteles zvířatům přiznával schopnost komunikovat, ale pouze na velmi bazální úrovni. Šlo podle něj pouze o určitá znamení, jako například v případě nebezpečí nebo svolávání smečky ke kořisti. Nešlo tedy o nic kultivovaného, kvůli čemu by si zvířata zasloužila přiznání morálního statusu.⁵⁶

Na počátku našeho letopočtu se proti tomuto tvrzení vzepřel Plutarchos, který tvrdil, že zvířata mají svou vlastní řeč a jen proto, že jí nerozumíme, bychom ji neměli okamžitě zavrhnout a tvrdit, že zvíře postrádá kapacitu naučit se řeči. Pro svou demonstraci si zvolil papouška, který se umí naučit i lidská slova a je tedy přímým důkazem zvířecí schopnosti se učit.⁵⁷ Porfyrios se k tomuto argumentu přidal s konstatováním, že většina občanů Řecka také nerozumí jiným národům a nečiní je to o nic menšími. Proč by tedy odlišná řeč měla ubírat hodnotu schopností a intelektu zvířatům? Šlo podle něj pouze o fakt, že jsme se jejich řeči stále ještě nenaučili.⁵⁸

Teorií, která byla pro tento argument převratnou, byla teorie evolučního biologa Charlese Darwina. Darwin sice jazyk shledával jako čistě lidskou doménu, nicméně pro něj byl pouze dalším vývojovým stupněm komunikace, která byla běžná i mezi ostatními druhy. V tomto bodě se začaly jazyky a řeč jednotlivých druhů zkoumat daleko více a podrobněji. Na počátku 20. století pak započalo zkoumání primátů a jejich podobnosti s naším druhem.⁵⁹

⁵⁴ Tamtéž, s. 74.

⁵⁵ ARISTOTELÉS, *Politika*. c.d., s. 41.

⁵⁶ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 76.

⁵⁷ NEWMYER S., *Animals in Greek and Roman Thought (a sourcebook)*: 1st edition, London: Routledge Sourcebooks for the Ancient World, 2010, s. 62.

⁵⁸ PORPHYRY. *On abstinence from animal food*: Book 3. [on-line]. Whitefish: Kessinger Publishing, LLC, 2010 [cit. 10.4.2019]. Dostupné z: http://www.tertullian.org/fathers/porphyry_abstinence_03_book3.htm.

⁵⁹ DARWIN, Charles. *O původu člověka*. Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006, s. 103-110.

Při zkoumání šimpanzů se zjistilo, že dokáží nejen myslet, učit se, ale i cítit a vzájemně si sdělovat své myšlenky. Výzkumníci, jako například Roger Fouts, začali poukazovat na fakt, že ani většina naší komunikace neprobíhá verbální formou, nýbrž formou gestikulace, mimických expresí a skrze intonaci.⁶⁰ Dokonce přišel i s tvrzením, že s šimpanzi sdílíme až 98,4% stejné DNA.⁶¹ Timothy Gill dokonce tvrdil, že šimpanzi jsou schopni používat i gramatická spojení, která je nikdo nenaučil. Tento výzkum byl především pokusem, zda se šimpanzi (konkrétně samička Lana) dokážou naučit komunikaci prostřednictvím barevných kláves. Při dalších výzkumech se zjistilo, že se šimpanzi dokážou naučit používat dokonce i několikaslovná spojení, gesta a že je dokáží i kombinovat.⁶²

Jako další uvedu argument marginálních případů. Tento argument částečně opírá o Reganovu kritiku Kantovy morální filosofie, kterou podrobněji rozebírám v kapitole věnované přímo Tomu Reganovi. Jedná se o přiznání plných práv postiženým jedincům a dětem, kteří mají ve většině případů stejné (či nižší) intelektové a kognitivní schopnosti, než mají některá zvířata, kterým žádná práva běžně nepřiznáváme. Zároveň ale není naší společností akceptovatelné nepřiznat práva těmto lidem, protože by se jednalo o diskriminaci a silně amorální jednání ze strany zdravých a dospělých jedinců. Proč by ale měl tvor se stejnými či vyššími intelektovými schopnostmi, schopností cítit bolest a prožívat emoce mít jiná práva jen proto, že patří k jinému druhu?⁶³

Singer na tomto argumentu v podstatě postavil celou svou knihu *Osvobození zvířat* a svou další kariéru. Argumentuje, že by si buďto měly být rovny všechny živočišné druhy na základě jejich kognitivních schopností a jejich inteligence, nebo by si neměli být rovni ani lidé mezi sebou. Pokud dojde k tomuto kontrastu, uchýlili jsme se k pokryteckému jednání a ke značnému zvýhodňování a prosazování našeho vlastního druhu. Podle Singera bychom si měli stanovit jednu konkrétní vlastnost, na základě které potom hodláme morální status a práva přiznávat – bez ohledu na druhové preference. Jen tak bude naše jednání spravedlivé.⁶⁴

⁶⁰ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 79.

⁶¹ JEREMY MEYER, Y.H. *Roger fouts champions chimps at town hall talk*. [on-line]. Yakima Herald, 1998 [citováno 10.4.2019]. Dostupné z: <https://search.proquest.com/docview/372120884?accountid=17116>.

⁶² BOURNE, Geoffrey H. *Progress in ape research*. New York: Academic Press, 1977, s. 126-132.

⁶³ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 86.

⁶⁴ Tamtéž, s. 86.

Tom Regan na tento problém nahlíží podobně. Nevidí žádnou logiku v tom, že zvířata mají stejné vlastnosti jako někteří lidé s plnými právy a plně přiznaným morálním statutem, a přesto jsou jim práva zcela odepírána.⁶⁵

Posledním argumentem této kapitoly je argument morální autonomie a zároveň i na argument racionální bytosti německého filosofa Immanuela Kanta, který s morální autonomií úzce souvisí a který hovoří o lidech, jako o racionálních „jednotkách“, které mají hodnotu samy v sobě. Kant se zarputile staví proti utilitaristické koncepci, která tvrdí, že požitky a bolest jsou našimi svrchovanými pány. Domnívá se, že můžeme jednat lépe, pokud se od těchto věcí, které nám jsou dány heteronomně, oprostíme. Pokud se řídíme vlastními pudy, nejednáme svobodně – tudíž i naše vlastní pudy jsou heteronomní. Skutečně morální jsme, pokud jednáme čistě autonomně. Autonomie pro Kanta znamená svobodu a morálku.⁶⁶

Jak už z předchozího odstavce vyplývá – zvířata pro Kanta nebyla morálně autonomními jedinci, jelikož jejich jednání bude vždy ovládáno pudy – pudem výživy, pudem sebezáchovy atd. – což je činí nesvobodnými k etické volbě a k morální zodpovědnosti za své vlastní činy. Nicméně Kant sám není zastáncem aktivní krutosti na zvířatech, jelikož věří tomu, krutost páchaná na nich snižuje náš morální charakter.⁶⁷

⁶⁵ Tamtéž, s. 87.

⁶⁶ SANDEL M., *Spravedlnost: Co je správné dělat*, c.d., s. 120.

⁶⁷ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 83.

3. Filosoficko-právní perspektiva práv zvířat v průběhu 19.- 21. století

V této kapitole se zaměřím na vývoj právních norem a zákonů v průběhu druhé polky 19., 20. a 21. století, kdy z historického hlediska dochází k největším změnám na poli práv zvířat. Obrat pozornosti k právům zvířat započal již událostmi 19. století. V této době vznesl Jeremy Bentham svou slavnou myšlenku „*Není otázkou, zda mohou myslet nebo zda mohou mluvit. Otázkou je, dokáží trpět?*“, Darwinova evoluční teorie přinesla přehodnocení tehdejšího stanoviska a také se na jeho počátku společnost stále „zotavovala“ z období osvícenství.⁶⁸ „Zotavováním“ myslím období romantismu, ve kterém se pozornost společnosti obracela k ideálům přirozenosti, lidským emocím a přírodě jako takové, ke které neoddělitelně patří i zvířata.⁶⁹ Romantismus přinesl obrat člověka k přírodě, ke které se člověk nově začal stavět jako ochránce, namísto osvíceneckého archetypu člověka přemožitele.⁷⁰ Posun nepřímo podpořil i nástup kapitalismu, který zapříčinil vyšší vzájemnou solidaritu mezi sociálně slabšími, pracujícími a nemocnými. Vyšší míra empatie jednotlivců vůči sobě měla za nepřímý následek i zvýšenou empatii lidí vůči zvířatům, kterým se v dobách osvícenství často dostávalo nepřiměřeného zacházení.⁷¹

V první polovině 19. století byly podávány i první zákonodárné iniciativy – návrh té historicky první byl podán ve Spojeném království v roce 1800 Sirem Williamem Pulteneyem. Jednalo se o legislativní zákaz krutých štvanic psů na býky. Návrh však neuspěl a proces skončil s výsledkem 43:41 hlasům proti návrhu. Tato iniciativa prošla v průběhu let mnoha různými úpravami a byla znovu několikrát zamítnuta.⁷² Změna přišla v roce 1822, kdy byl zákon přijat jako takzvaný *Martinův zákon*, který nese svého prosazovatele a zakladatele historicky první organizace na ochranu práv zvířat – *Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA)*. Tento zákon zakazoval kruté bití a zneužívání skotu, koní a ovcí. Staly se trestným činem a pachatelé hrozil trest finanční pokuty, či dokonce uvěznění. Na samotné dodržování a případné postihy dohlížela přímo RSPCA, což bylo (a stále je) velmi neobvyklé. Takovéto pravomoci

⁶⁸ ČERNÝ, David et al. *Práva zvířat: filozoficko-právní perspektiva*. Praha: Academia, 2016, s. 27.

⁶⁹ *Romantismus*. In: Uceonline.cz [on-line]. [cit. 12.4.2019].

Dostupné z: <https://www.uceonline.cz/cesky-jazyk/romantismus/>.

⁷⁰ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva, c.d.*, s. 394.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² KEAN, Hilda, *Animal Rights: Political and Social Change in Britain Since 1800*. London: Reaktion Books Ltd, 1998, s. 31.

organizacím na ochranu práv běžně nenáleží.⁷³ Po přijetí zákona v roce 1822 následoval v roce 1839 *Metropolitan Police Act*.⁷⁴ Tento zákon zakázal zápasy zvířat v širším měřítku a umožnil trestat dokonce i účastníky takových klání. V průběhu dalších dvaceti let byly tyto zákony dále rozšiřovány pod souhrnným názvem *Cruelty to Animals Act*.⁷⁵

Zvláštní pravomoci měla i americká organizace na ochranu práv zvířat *American Society for the Prevention of Cruelty Animals (ASPCA)*. Ač byla tato organizace soukromá, obdržela zákonnou pravomoc; jednak na prosazování jednotlivých zákonů na území Spojených států a zároveň i právo pro zadržení jedinců, kteří tyto zákony překročí, včetně pravomoci pro uložení trestu za tyto přečiny.⁷⁶ Vedle Spojeného Království Velké Británie byly Spojené Státy jednou z prvních zemí, která začala prosazovat zákony v zájmu Animal Welfare. Konkrétně zmíním *Act against Sodomy and Bestiality* – zákon proti týrání zvířat ve státě Maine, který měl zamezit krutému bití koní a dobytka, pocházejí z roku 1821. Tento krok následovaly i státy New York v roce 1829, Michigan v roce 1838, Vermont v roce 1854 a později i další.⁷⁷

Na tyto události navazovala Velká Británie se snahou o regulaci exploatace zvířat při pokusech v laboratořích – *Anti-Vivisection Act* vešel v platnost v roce 1876. Tento zákon zakazoval téměř veškeré trýznivé experimenty. Výjimky byly povolovány pouze za předpokladu, že užitek z výsledků testování byl větší než potenciální utrpení zvířete v samotném procesu testování. Hovoříme tedy například o vývoji léku, který mohl zachránit, či prodloužit životy těžce nemocným lidem. Tyto výjimky musely být řádně projednány a schváleny soudem.⁷⁸ Tento zákon následoval *Wild Animals in Captivity Protection Act* z roku 1900, který zajišťoval ochranu zvířatům, na která se již platné zákony zatím nevztahovaly – divokým zvířatům drženým v zajetí. Tento zákon zakazoval necitlivé zacházení, za které považoval například záměrné dráždění, děšení zvířete a záměrně kruté zacházení. Porušení tohoto zákona znamenalo odnětí svobody na dobu až tří měsíců, či v lehčích případech pokutu ve výši pěti liber.⁷⁹ V roce 1911 byl tento zákon

⁷³ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 395.

⁷⁴ VELKÁ BRITÁNIE. Legislativa, kapitola 47, článek 2 a 3 z roku 1839 *Metropolitan Police Act*. In: THE UK CONSTITUTION. Dostupný také z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/2-3/47/introduction> (citováno 11.4.2019).

⁷⁵ ČERNÝ D., et al. *Práva zvířat: filozoficko-právní perspektiva*, c.d., s. 39.

⁷⁶ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 396.

⁷⁷ ČERNÝ D., et al. *Práva zvířat: filozoficko-právní perspektiva*, c.d., s. 40.

⁷⁸ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 397.

⁷⁹ VELKÁ BRITÁNIE. Hansard: All parliamentary databases, kapitoly 63 & 64, článek 33 z roku 1900, *Wild Animals in Captivity Protection Act*. In: THE UK CONSTITUTION. Dostupný také z:

zkonsolidován do *Protection of Animals Act*, ze kterého se poději stal *Animal Welfare Act*, který je platný dodnes. V podobném duchu jako *Wild Animals in Captivity Protection Act* byl v roce 1918 vydán zákon na ochranu stěhovavých ptáků *Migratory Bird Treaty Act*, který zakazoval lov, zabití a obchod se stěhovavými ptáky. Vztahoval se také na jejich hnízda, peří a vejce.⁸⁰

Překvapujícími pro mě byly zákony z let 1933 a 1934 v tehdy nacistickém Německu. Zdá se až neuvěřitelné, že i lidé, kterým se připisuje značný podíl viny za započetí jednoho největších globálních vojenských konfliktů a jedné z největších genocid v historii civilizace, byli schopni soucitu s utrpením zvířat a podniknout kroky k jeho omezení a potenciálnímu ukončení. Naneštěstí pro lidstvo už však tolik nesoucítili s tím lidským.

„Mnoho nacistických vůdců, včetně Adolfa Hitlera, Heinricha Himmlera a Hermanna Göringa, veřejně vyjádřilo jejich podporu pro dobré životní podmínky zvířat. Ochrana životního prostředí, ochrana druhů a dobré životní podmínky zvířat byly významnými propagandistickými tématy národního socialismu. První celostátní zákon o ochraně zvířat byl jedním z ústředních časných legislativních opatření prvních dnů režimu a byl intenzivně doprovázen propagandou.“⁸¹ Jednalo se o tzv. *Reichstierschutzgesetzes*, který obsahoval směrnici proti týrání zvířat a jejich využívání pro vědecké pokusy a práci. Tento zákon předcházel v roce 1930 zákon o porážce zvířat, který umožňoval porážku pouze pod anestezii. Porážka samotná mohla být provedena buďto mechanickým přístrojem, nebo hlavovým zdvihem. Cílem bylo ochránit zvířata před jakoukoliv formou záměrně způsobené bolesti. Při porušení toho zákona hrozila buďto pokuta, či trest odnětí svobody až na šest měsíců. Stejně jako u *Anti-Vivisection Actu* mohlo k porušení toho zákona legálně dojít pouze s povolením od Ministerstva vnitra. Předmětem zvláštní ochrany zde byli psi, kočky, koně a opice, kteří mohli být použiti při výzkumech pouze a výhradně, pokud nebylo možné provést pokus na jiném zvířeti. Tento zákon ale začal být brzy porušován z důvodu válečných výzkumů. Testy biologických zbraní byly uskutečňovány buďto na zvířatech nebo na věznicích

<https://api.parliament.uk/historic-hansard/acts/wild-animals-in-captivity-protection-act-1900> (citováno 11.4.2019).

⁸⁰ *Migratory Bird Treaty Act of 1918*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [on-line]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2019, last modified on 3 April 2018 [cit. 12.4.2019]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Migratory_Bird_Treaty_Act_of_1918.

⁸¹ KLUETIG, Edeltraud, *Die gesetzlichen Regelungen der nationalsozialistischen Reichsregierung für den Tierschutz, den Naturschutz und den Umweltschutz*, 2003, s. 104.

z koncentračních táborů. I přesto nedošlo k jejich úplnému zrušení a zůstaly platné až do roku 1974.⁸²

Druhá polovina dvacátého století přinesla řadu změn po celém světě. Velký podíl na tomto právním obratu měla i publikace knih, které veřejnosti odhalovaly pracovní a životní podmínky na farmách, ve velkochovech, v továrnách a později i v laboratořích.⁸³ Dílem, které předstihlo svou dobu byla novela *The Jungle* Upton Sinclair, která byla publikována už v první polovině 20. století. Vyobrazovala Chicagský masný průmysl, jeho techniky (které až do té doby zůstávaly veřejnosti skryté) a pracovní podmínky. Kniha měla značný dopad jak na americkou veřejnost, (která začala přehodnocovat, zda je opravdu bezpečné jíst maso, popřípadě kde je možné jej koupit v lepší kvalitě), tak na samotné korporáty. „*Tato zpráva Američany šokovala a vyděsila. Prodej masa klesl o polovinu. Masné korporáty prosily vládu, aby do jejich firmy poslala inspekci, která potvrdí, že jejich výrobky jsou v pořádku a požitelné. Kongres okamžitě vydal federální zákon pro kontrolu masa.*“⁸⁴ Na jejím základě v roce 1906 vláda USA opravdu vydala *Meat Inspection Act of 1906*, který měl zajistit zlepšení hygienických podmínek od velkochovů, přes jatka až po samotné masokombináty.⁸⁵

Mezi další díla, která značně ovlivnila pohled společnosti byla například *Animal Machines* autorky Ruth Harrison. Ruth Harrison byla jednou z řady autorů, kteří započali moderní hnutí Animal Welfare, které značně ovlivnilo další vývoj práv a organizací na ochranu práv zvířat. Ve své knize jako úplně první detailně popisuje podmínky, ve kterých zvířata na velkochovech (i přes veškeré úmluvy a zákony schválené vládou) žijí, a jakým způsobem je s nimi nakládáno. Informovala veřejnost o tom, že jsou zvířata zcela běžně násilně překrmována, krmena hormony, steroidy a antibiotiky, aby rychleji rostla a zbavila se obtíží, které jim způsobily buďto hygienické podmínky prostředí, ve kterém žijí, či stísněné prostory, které jim nedovolí se pohnout.⁸⁶ Na Harrisonovou navázali Peter Singer se svou knihou *Osvobození zvířat* a Tom Regan s knihami *The Case For Animal Rights* a *Empty Cages: Facing the Challenge of Animal Rights*.

⁸² PAVLOVIČOVÁ, Kristýna. *Práva zvířat v kontextu lidských práv*. Brno, 2018, Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, Katedra ústavního práva a politologie, Vedoucí práce Mgr. Pavel Kandalco, Ph.D., LL.M., s. 15.

⁸³ ČERNÝ D., et al. *Práva zvířat: filozoficko-právní perspektiva, c.d., s. 42.*

⁸⁴ O'CALLAGHAN, Denis Brynley, *Illustrated History of the USA*. Harlow: Pearson Education Limited, 1990, s. 81.

⁸⁵ Meat Inspection Act of 1906. In: Encyclopædia Britannica, Inc [on-line]. 2019 [cit. 11.4.2019] Dostupný z: <https://www.britannica.com/topic/Meat-Inspection-Act>.

⁸⁶ HARRISON, Ruth, *Animal Machines*. CABI; Reissued and Updated edition, 2013.

Všechny tyto události uvědomily společnost i vlády jednotlivých zemí po celém světě, že opravdu nastal čas na změnu. Začalo se dbát především na prostředí, ve kterém zvířata žijí a na ochranu zvířat před činiteli působícími bolest – fyzickou i psychickou. Od 70. let 20. století se Animal Welfare začal vnímat jako základní východisko. Ve spojitosti s ním se často mluví o tzv. pravidle pěti svobod: „*život bez žízně a hladu; život bez nepohodlí; život bez bolesti, zraňování a nemocí; život bez strachu a stresu; svobodu vyjadřovat své tradiční chování.*“⁸⁷

Prvním dokumentem, který se měl postarat o celkové a komplexní zlepšení postavení zvířat v právním řádu měla být *Všeobecná deklarace zvířecích práv*,⁸⁸ která pochází z roku 1978. Již z názvu je zřejmé, že se její autor, Georges Heuse, pokusil o přepracování *Všeobecné deklarace lidských práv*, která byla roku 1948 schválena shromážděním OSN. Její podobnost originálnímu dokumentu ji však učinila nepoužitelnou.⁸⁹ Myšlenka vydání Všeobecné deklarace zvířecích práv je sama o sobě velmi pokroková, avšak její prvotní realizace prostřednictvím argumentů „*Každý živočich má právo na úctu.*“, či „*Každé pracující zvíře má právo na rozumné omezení délky a intenzity své práce, na výživu umožňující regeneraci a na odpočinek.*“ se zdá lehce nepřiměřená.⁹⁰

V rámci Evropské unie byla ochrana zvířat poprvé prosazena v roce 1992. Jednalo se o *European Convention for the Protection of Pet Animals*, která je dodnes platná ve 24 státech Unie. Mezi těmito státy je i Česká republika, která přijala tento zákon v roce 1998. Jedná se o podporu dobrých životních podmínek a zajištění minimálních standardů pro zacházení s nimi.⁹¹ Právům zvířat používaných pro vědecké účely se věnuje *směrnice Evropského parlamentu a rady 2010/63/EU* ze dne 22. září 2010. Tento zákon chrání všechna zvířata od třídy savců (s důraznější ochranou primátů, s ohledem na jejich podobnost s lidmi), zahrnuje celou třídu obratlovců a hlavonožce. Směrnice vyžaduje, aby členské státy využívaly jiné metody, nezahrnující zvířata, pokud nebude využití zvířat nezbytně nutné, a pokud bude využití zvířat nutné, aby se jejich počet snížil na

⁸⁷ ČERNÝ D., et al. *Práva zvířat: filozoficko-právní perspektiva*, c.d., s. 42.

⁸⁸ Všeobecná deklarace zvířecích práv (1978). In: ACTAEON; vztahy člověka a zvířat u frankofonních autorů [on-line]. 2009-2017 [cit. 11.4.2019]. Dostupný z: <http://www.actaeon.cz/pojmy/vseobecna-deklarace-zvirecich-prav-verze-z-roku-1978/>.

⁸⁹ MÜLLEROVÁ, Hana; STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: ACADEMIA, 2013.

⁹⁰ Všeobecná deklarace zvířecích práv (1978). In: ACTAEON; vztahy člověka a zvířat u frankofonních autorů [on-line]. 2009-2017 [cit. 11.4.2019]. Dostupný z: <http://www.actaeon.cz/pojmy/vseobecna-deklarace-zvirecich-prav-verze-z-roku-1978/>.

⁹¹ PAVLOVIČOVÁ K., *Práva zvířat v kontextu lidských práv*. Brno, 2018, Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, Katedra ústavního práva a politologie, Vedoucí práce Mgr. Pavel Kandalco, Ph.D., LL.M., s. 18.

nutné minimum, aniž by byly ohroženy cíle projektu. Vyžaduje také, aby byly využity co nejšetrnější metody a také aby členské státy zajistily, že využívaná zvířata budou až do samotného pokusu žít v dobrých podmínkách s kvalitní péčí.⁹²

Zmínku o právech zvířat najdeme i ve 13. článku *Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie* z roku 2007. Tento článek zmiňuje, že: „v oblastech zemědělství, rybolovu, dopravy, vnitřního trhu, výzkumu a technologického rozvoje a vesmíru zohledňují Unie a členské státy plně požadavky na dobré životní podmínky zvířat jako vnímajících bytostí; přitom zohlední právní nebo správní předpisy a zvyklosti členských států spojené zejména s náboženskými obřady, kulturními tradicemi a regionálním dědictvím.“⁹³. Ve výše citovaném článku je pozoruhodná zejména jedna věc: jedná o zvířeti jako vnímající bytosti a upřednostňuje její zájmy. Toto téma se stalo předmětem debat především pro 21. století.

S postupně se proměňujícím pohledem na zvíře a empirickými výzkumy potvrzujícími schopnost zvířat cítit bolest a vnímat své okolí vzniká otázka, zda jsou snahy o „pouhé“ zlepšení podmínek života dostačující a zda by nebylo vhodné přidělit zvířatům zvláštní právní status, či právní subjektivitu. Nejprve stručně definuji, co vlastně znamená pojem právní subjekt. Server epravo.cz definuje právní subjekt (jakožto fyzickou osobu) jako bytost způsobilou být nositelem práv a povinností, bez ohledu na její pohlaví, barvu pleti, státní občanství, či její zdravotní stav (zahrnuje i hluché, slepé, němé, či jinak fyzicky či mentálně handicapované). Již při prvním přečtení je zřejmé, že v případě zvířat lze hovořit o tom, že zvíře bude nositelem práv, ale nelze očekávat, že zvíře porozumí konceptu právních povinností a právní odpovědnosti. Avšak nemohu se zbavit otázky, zda by nebylo možné přidělit zvířeti vlastní status právního subjektu, který by byl vyšší než status pouhé věci, ale nenesl by s sebou břemeno lidských povinností, které činí přiznání statusu legálního subjektu nemožným.⁹⁴

Jako poslední se zaměřím na vývoj zákonů na území České republiky. Ač najdeme záznamy o zákonech omezujících myslivost či vyžadujících tresty za pytláctví, první zákon proti týrání zvířat byl přijat až v roce 1939. Tento zákon mezi svými dvanácti body

⁹² EU. Směrnice 2010/63/EU. z 22. září 2010, Směrnice o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely. In: Úřední věstník Evropské unie L 276/33.

Dostupný také z: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0063&from=EN>. (citováno 11.4.2019)

⁹³ EU, Čl. 13 Smlouvy o fungování Evropské unie ze dne 25. 3. 1957, ve znění Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství ze dne 13. 12. 2007. In: EUR-Lex [právní informační systém]. Úřední věstník C 326, 26/10/2012 s. 0001 – 0390. [cit. 25. 4. 2018]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>.

⁹⁴ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 414.

zakazoval například přetěžování a využívání nemocných zvířat k tažení povozů, či těžkých nákladů, pořádání štvanic, využívání zvířat pro zábavu, surové nakládání se zvířetem při výcviku, či působení utrpení při usmrcení. Člověk, který některý ze zákazů porušil buďto dostal pokutu ve výši 5000 korun nebo mu byla odňata svoboda na dobu dvou týdnů. Po skončení druhé světové války byly postihy pojící se s tímto zákonem zmírněny na pokutu ve výši 2500 Kčs a odnětí svobody po dobu sedmi dní. Týrání zvířete v této době nebylo považováno za trestný čin, ale za pouhý přestupek. Trestným činem se stalo až v roce 1991.⁹⁵ *Zákon č. 246/1992 Sb.*, z roku 1992 má za účel chránit zvířata, která jsou schopna pociťovat bolest a utrpení, před týráním, poškozováním jejich zdraví a bezdůvodným usmrcením.⁹⁶ Dále byl vydán i zákon č. *166/1999 Sb.* o veterinární péči.⁹⁷ Nejnovějším elementem v systému českého práva je ustanovení § 494, které bylo přeformulováno 1.12.2018. Je v něm vystižena hodnota zvířete a jehož plné znění je *“Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.”*⁹⁸

⁹⁵ ČERNÝ D., et al. *Práva zvířat: filozoficko-právní perspektiva*, c.d., s. 44-46.

⁹⁶ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 246/1992 Sb. z roku 2008 Zákon na ochranu zvířat proti týrání. In: Sbíрка zákonů České republiky č. 409. 2008, částka 133, s. 6611. Dostupný také z: http://www.cschms.cz/DOC_LEGISLATIVA_narodni/127_Zakon_na_ochranu_zvirat_proti_tyranu.pdf. (citováno 11.4.2019).

⁹⁷ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 166/1999 Sb. z roku 1999 Zákon o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon). In: Sbíрка zákonů České republiky č. 166. 1999, částka 57/1999. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-166>. (citováno 11.4.2019).

⁹⁸ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 89/2012 Sb., § 494. z roku 2018 Zákon na ochranu zvířat proti týrání. In: Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., částka 133, s. 6611. Dostupný také z: <https://zakony.kurzy.cz/89-2012-obcansky-zakonik/paragraf-494/>.

4. Peter Singer

4.1. Život a dílo Petera Singera

Peter Singer je australským filosofem a nejvlivnějším bojovníkem za práva zvířat 21. století. Narodil se v roce 1946 v Melbourne. Strávil zde většinu svého života a je zde univerzitním profesorem na Melbournské univerzitě. Dále je profesorem na univerzitě v Princetonu. Zabývá se aplikovanou etikou, a především pak bioetikou. Jeho filosofickým východiskem je preferenční utilitarismus.⁹⁹

Jeho bibliografie čítá několik desítek děl zabývajících se tematikou práv zvířat a etiky, z nichž některé významně ovlivnily – a nadále ovlivňují – současnou společnost. Ve svém nejvýznamnějším díle (*Osvobození zvířat*) se snaží široké veřejnosti odhalit podmínky, ve kterých zvířata žijí v prostorách velkochovů a laboratoří, kde probíhají pokusy na zvířatech – ať už se jedná o testování kosmetiky, léků nebo zneužívání zvířat pro vojenský výzkum. Zabývá se tím, kde je vlastně ona současná hranice, která dělí takzvané „domácí mazlíčky“ a hospodářská zvířata. Při svých úvahách dochází k závěru, že tato hranice je zcela nesmyslná, protože kráva je schopná cítit bolest a vnímat ji úplně stejně, jako například pes nebo člověk. Užívá zde nového termínu „speciesismus“, který byl v roce 1970 představen britským psychologem Richardem Ryderem, a který označuje nadřazený postoj lidí vůči zvířatům.¹⁰⁰

Singerovy teorie se staly revolučními. Tvrdí, že rovnost mezi zvířaty a lidmi je ideou morální, a tudíž není nutné trvat na důkazech. Nezáleží na tom, zda je zvířecí duše kvalitativně stejná, nezáleží na tom, zda mají zvířata stejné IQ, EQ, či jakou řečí mluví (popřípadě nemluví). Můžeme s nimi jednat lépe a starat se o jejich blaho bez ohledu na tyto faktory. Stěžejní pro něj je, že se zvířaty sdílíme jistou „kapacitu utrpení“. Jinými slovy: možná, že mluvíme jinou řečí, ale trpíme stejným způsobem.

Ve své obhajobě zvířat se zaměřuje především na třídu obratlovců, u které je dnes již vědecky prokázáno, že cítí bolest obdobným způsobem jako my. Tudíž víme, že zvířata, která chováme pro jídlo plně vnímají prostředí, ve kterém žijí, způsob, jakým je s nimi zacházeno i veškerou bolest, která provází následný proces porážky. Vychází zde z Darwinovské koncepce, že nejsme a nikdy jsme nebyli jeden, od ostatních druhů oddělený a ostatním druhům nadřazený „superdruh“, ale že všichni pocházíme z jedné

⁹⁹ *Peter Singer*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [on-line]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2019, last modified on 3 April 2018 [cit. 18.3.2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Peter_Singer.

¹⁰⁰ SINGER P., *Osvobození zvířat*, c.d.,

vývojové linie. Nemáme žádné Bohem přidělené právo rozhodovat za jiné druhy. Apeluje především na to, že v dnešní době – více než kdy jindy – máme všichni možnost volby. Není nutné kupovat si šunky, sýry, salámy a není nutné jíst steaky. Ba ani není nutné se jich zcela vzdát, protože chceme žít etičtějším způsobem života. Dnes již není problém najít ke každému živočišnému produktu rostlinnou alternativu.¹⁰¹

V předchozím odstavci jsem zmínila, že Singer obhájí především třídu obratlovců, o které dnes již s jistotou víme, že jejich kapacita pro utrpení je stejná, jako je ta naše. Hovoříme tedy o psech, kočkách, lvech, krávách, slepicích, ovcích atd. Ale jak to je s nižšími třídami živočichů? Singer sám si není zcela jist odpovědí. V jednom z rozhovorů¹⁰² zmínil, že není tak docela přesvědčen, do jaké míry mají kapacitu cítit bolest například ústřice, jelikož jejich nervové ústrojí je velmi jednoduché a nenavědčuje tomu, že by ji opravdu měly cítit. Po dlouhou dobu byly vedeny spory, zda je za těchto předpokladů pro etické vegetariány možné, aby je bez větších výčitek svědomí konzumovali, pokud necítí bolest.¹⁰³ Většina vegetariánů a veganů se k tomu však staví velmi negativně, jelikož by nemělo záležet pouze na tom, zda zvířata cítí bolest, ale především na hodnotě jejich života, která by neměla vycházet z toho, zda bolest cítí či necítí, popřípadě z úsudku jiného živočišného druhu.

Základem jeho etického smýšlení je snaha podívat se na každou situaci z pohledu druhé strany. Říká, že je nutné, abychom vzali plnou zodpovědnost za to, jak naše vlastní skutky ovlivní životy ostatních, kterých se naše rozhodnutí přímo týká.¹⁰⁴

Jeho druhým nejvýznamnějším dílem je dílo *Practical Ethics*, které vyšlo dva roky před *Osvobozením zvířat*, v roce 1993. V této knize se Singer věnuje velmi kontroverzním tématům, jakými jsou například potraty, eutanázie, rasismus, druhová nadřazenost, péče o životní prostředí atd. Konkrétněji pak nabízí etická a morální řešení těchto velmi aktuálních problémů společnosti. Praktická etika je pro něj především o jejím samotném uplatňování a využití, nejen o pouhém teoretizování.¹⁰⁵

Třetí a pátá kapitola této knihy se blíže věnují rovnosti zvířat a tématu druhové nadřazenosti. Zaměřím se především na otázku, zda může být i „mimolidská“ bytost osobou, ve smyslu, zda si i mimolidské bytosti mohou uvědomovat sebe sama a svou bytost v koncepci času. Vrací se zpět ke koncepci morální autonomie a racionálního

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² *Peter Singer abortion and animal rights*. In: Youtube [on-line]. 27.1.2016 [cit. 20. 3. 2019]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=z0WCEujYjZc>.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ SINGER P., *Practical ethics*. c.d., s. 129.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 55-82, 110-134.

smýšlení o světě kolem nás. První otázkou je, zda si zvířata uvědomují sebe sama. Singer pro podporu svého argumentu používá schopnost primátů naučit se (a následně i aktivně využívat) znakovou řeč, kterou pak dokáží skládat i do gramaticky korektních celků, či dokonce i vět. Zároveň u nich byla zjištěna schopnost sdělovat události z minulosti, což bylo léta označováno jako vlastnost, která dělí zvířata od lidí.¹⁰⁶

V této kapitole dále poukazuje i na jiné projevy chování, které jsou už na první pohled velmi podobné těm našim, lidským. Opírá se především o výzkumy Jane Goodallové, anglické bioložky, která zasvětila celý svůj život zkoumání primátů – především pak šimpanzů. Zmiňuje například úmyslnost jejich jednání.¹⁰⁷

V kontrastu k tomuto argumentu upozorňuje na to, že pouhý fakt, že jste „příslušníkem homo sapiens“ neznamena, že jste automaticky osobou v plném smyslu slova. Například embryo je pro něj příslušníkem homo sapiens, ale zcela jistě ne osobou. Z jeho teorie je velmi zřejmé, že zabití osoby, která není příslušníkem homo sapiens (například šimpanze či krávy) je pro něj horším přechinem než zabití příslušníka homo sapiens, který ale není osobou. Je názoru, že potraty nejsou nijak neetické či nemorální, jelikož embryo si ještě není schopno uvědomit sebe sama a nemá ještě žádné preference – tudíž, dle zásad preferenčního utilitarismu, mají preference jeho matky přednost před jeho vlastními.¹⁰⁸

Dalšími koncepty jsou kategorie „ne-osob“, do které spadají osoby, které jsou vědomé, ale nejsou si vědomy samy sebe (např. těžce postižení lidé, novorozenci, ...) a kategorie „nevědomých subjektů“ (jakými jsou například rostliny, embryo a živočichové, kteří necítí bolest). Na obě kategorie se vztahuje tzv. argument o nahraditelnosti, podle kterého usmrcení takové věci, či takového jedince musí být bezbolestné a nesmí působit bolest žádné vědomé osobě, ale jeho/její zabití samo o sobě není morálním přechinem. Podle Singerova utilitaristického měřítka je v určitých případech „morálně přívětivější“ ukončit trápení tohoto subjektu a snížit tak celkovou míru utrpení populace. Zde už se dostáváme k názorům, za které bývá Singer velmi často kritizován, jelikož jde o názory velmi kontroverzní. V jistých případech se domnívám, že naše společnost není ještě zcela připravena jednat čistě dle utilitaristických zásad.¹⁰⁹

V současné době se Singer velmi aktivně zapojuje také do sociálního hnutí efektivních altruistů. Byl dokonce pozván neziskovou platformou TED, aby udělal

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 111-123.

¹⁰⁷ SINGER, P., *Practical ethics*. c.d., s. 72.

¹⁰⁸ Tamtéž., s. 86.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 86.

přednášku na toto téma. Přednáška je volně k dispozici on-line. Ve své přednášce nabádá diváky ke zodpovědnějšímu zacházení s penězi a darování ušetřených peněz na charitu, abychom pomohli světu k lepším zítřkům.¹¹⁰

O efektivním altruismu mluví jako o kombinaci správného užití rozumu a srdce. Srdce nám dovoluje použít empatii vůči ostatním lidem a touto cestou nadále zlepšovat svět, ve kterém žijeme. Rozum nám pomáhá naše plány uskutečnit a pochopit, že ostatní lidé jsou stejní jako jsme my a mají mimo jiné i stejnou kapacitu trpět. Zmiňuje, že být altruistou pro nás neznamená, že dáme vše, co máme ostatním a samotným nám nic nezůstane, ale dáme ostatním tolik, abychom pomohli jim a zároveň měli dostatek pro sebe sama, abychom mohli být šťastní. Přímě tomuto tématu Singer zasvětil svou knihu *The most good you can do*.¹¹¹

V jedné z kapitol této knihy se věnuje tématu lepšího zacházení se zvířaty. Argumentuje, že díky naší vysoké kapacitě racionálně smýšlet a autonomně rozhodovat v zájmu všech zúčastněných si můžeme dovolit důkladně zvážit náš postoj k tvorům, kteří sami nemají svůj hlas v naší společnosti. Hledí na míru a počet trpících zvířat na farmách, v klecích, ve velkochovech, v laboratořích a píše, že kdybychom propočítali míru utrpení lidí a míru utrpení zvířat, tak bychom velmi pravděpodobně zjistili, že míra utrpení zvířat by mohla převýšit tu naši. A je pouze na nás, abychom s tím něco udělali. Ochrana zvířat lidmi zcela jistě spadá do kategorie „the most good we can do“.¹¹²

4.2. Preferenční utilitarismus a speciesismus

Peter Singer je tvůrcem a hlavním představitelem etického přístupu zvaného preferenční utilitarismus. Než ale přejdeme k samotnému preferenčnímu utilitarismu, ráda bych věnovala pár slov utilitarismu jako takovému. Utilitarismus je etická teorie jejímž hlavním pilířem je maximalizace požitku a minimalizace negativních aspektů (jakými jsou například strádání, či bolest). Vychází z předpokladu, že našimi „suverénními pány“ jsou pocity bolesti a slasti, na jejichž základě činíme všechna naše rozhodnutí. Zakládají se na nich všechny naše současné i budoucí činy. Všichni se vědomě vyhýbáme bolesti, a naopak vyhledáváme věci a situace, které nám nějakým způsobem přináší požitek. Jejím konečným cílem je co největší blaho pro co největší

¹¹⁰ Peter Singer: *The why and how of effective altruism*. In: Youtube [on-line]. 26.8.2014 [cit. 28.3.2019]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=Diuv3XZQXyc&t=399s>.

¹¹¹ SINGER, Peter. *The most good you can do: how effective altruism is changing ideas about living ethically*. London: Yale University Press, 2015., Dostupné on-line.

¹¹² Tamtéž.

množství bytostí. Tato teorie je většinou připisována britskému mysliteli a reformátorovi 18. století – Jeremy Benthamovi. Dalším z hlavních představitelů byl například John Stuart Mill. Oba dva spojovala touha po sociální a právní reformě ve společnosti, ve které chtěli odstranit zkorumpované zákony a dosavadní společenskou praxi.^{113; 114}

Bentham byl inspirací pro současného myslitele Petera Singera, který do jisté míry přebral jeho utilitaristickou koncepci, ale dovedl ji ještě o krok dále. Singer již nezohledňoval pouze to, že máme kapacitu cítit bolest, ale zahrnul do propočtů i jednotlivé preference všech zúčastněných. Jeho filosofickým a etickým východiskem se tak stal preferenční utilitarismus.¹¹⁵

Pro Singera byla myšlenka přiznání rovných práv zvířatům spíše morální ideou. Neviděl jediný důvod, proč bychom měli ospravedlňovat to, zda zvířata mluví nebo nemluví jinou řečí, zda mají vyšší nebo nižší mentální kapacitu abstraktního myšlení, či proč bychom měli jen na základě rozdílných schopností dvou bytostí měnit svůj přístup vůči jedné z nich. Přirovnává toto dělení k rasismu v období rasové segregace v USA.¹¹⁶ Singer ale na rozdíl od Benthama nemá pouze jeden morální status pro lidské bytosti a druhý pro zvířata, ale dělí jejich morální status podle vyspělosti nervové soustavy a její podobnosti té naší. V její vyspělosti a kapacitou živočicha trpět vidí přímou spojitost.¹¹⁷

Jedním z největších kritiků tohoto argumentu byl Peter Harrison. Harrison tvrdil, že pouze to, že zvíře vykazuje určité fyzické manifestace bolesti stejně jako lidská bytost ještě neznamena, že onu bolest skutečně cítí. Argumentuje tím, že fyzické znaky bolesti (uhýbání, zvukový projev bolesti – jakým je například kňučení, mimické změny, ...) vykazuje i hmyz či ještě nižší živočichové (jednobuněčné organismy, bakterie) a ani tak jim nepřiznáváme schopnosti cítit bolest. Tak proč by to u vyšších živočichů mělo být jiné? Podle něj jsou tyto signály, které výše zmínění autoři interpretují jako signály pocitu utrpení, pouze přirozené reakce na bolest, které nás mají chránit v případě nebezpečí, ale s pocitem bolesti jako takovým mohou mít pramálo společného. Zcela tedy odmítá tezi, že podobnost našich nervových soustav znamená i podobnost zpracování našich vjemů uvnitř.¹¹⁸

¹¹³ *Utilitarismus*. In: Sociologická encyklopedie; Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [on-line]. 2017 [cit. 19.3.2019]. Dostupný z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Utilitarismus>.

¹¹⁴ SANDEL M., *Spravedlnost: Co je správné dělat*, c.d., s. 42-43.

¹¹⁵ SINGER P., *Osvobození zvířat*, c.d., s. 17.

¹¹⁶ SINGER, P., *Practical ethics*. c.d., s. 22-23.

¹¹⁷ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 66.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 68.

Singer věří, že každý z nás jedná na základě vlastního etického standardu – jinými slovy každý z nás jedná tak, jak sám věří, že je to nejlepší. Ovšem aby naše jednání nebylo pouze etické, ale také morální, je nutné, aby hledisko bylo univerzální. Je tedy nutné, abychom nahlíželi na společnost jako na jeden velký, pospolu fungující celek, a ne na jednotlivce samostatně. Oprostit se od vlastních, egoistických zájmů a začít jednat ve prospěch všech bytostí.¹¹⁹

Podle Singera každý z nás sleduje své zájmy zcela přirozeně, bez jakýchkoliv etických pouček a principů. Zde je pozorovatelná klasická, utilitaristická část. Aby se však zájem stal etickým, je nutné zvážit i preference všech zúčastněných. Jak toho docílit? Představte si sebe sama v pozici druhé strany. Na základě stanoviska, že jsme si všichni rovni a názory a preference každého z nás mají stejnou váhu pak hovoříme o principu rovného zvažování zájmů. Nikomu nepřisuzuje nižší status na základě rasy, pohlaví, či jeho schopností. Vracíme se k jednomu z Benthamových výroků „Každého počítat za jednoho a žádného více než za jednoho.“¹²⁰

Silně odmítá nepřiznání stejných práv jiným živočišným druhům. Vede to podle něj k diskriminaci a postupné degradaci. Při uvádění tohoto argumentu se odvolává na velmi značně nadřazený přístup otrokářů ke svým otrokům na počátku dějin USA. Právě zde používá slavný pojem Richarda Rydera „speciesismus“. Speciesismus je termín, který označuje popírání, či dokonce úplné odepření práv jinému druhu, čistě na základě argumentů rozdílnosti. Jedná se v podstatě o takový mezidruhový rasismus, který silně upřednostňuje zájmy jednoho druhu (v tomto případě lidí), zatímco zcela ignoruje a porušuje zájmy toho druhého (zvířat).¹²¹ Toto jednání jde zcela proti základnímu principu etiky, který říká, že bychom neměli nikomu a ničemu působit škodu, pokud tato škoda nemá opravdu dobré morální opodstatnění.¹²²

V *Practical Ethics* Singer uvádí, že pokud už hovoříme o rovnosti, tak by měla znamenat, že zájmy všech zúčastněných budou mít stejnou váhu. Jednak u lidí, kteří by měli být zahrnuti bez ohledu na jejich rozdíly (ať už v barvě pleti, vzdělání, inteligenci, politické orientaci atd.), tak ale i u ostatních druhů. „*Mohu tvrdit, že zatímco tento princip poskytuje adekvátní základ pro rovnost lidí, poskytuje základ, který by neměl být omezen pouze na člověka. Jinými slovy – navrhuji, že spolu s přijetím zásad rovnosti pro nás*

¹¹⁹ HORÁK, Aleš. *Preferenční utilitarismus Petera Singera*, Brno, 2010, Bakalářská diplomická práce. Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity, Katedra Filosofie, Vedoucí práce doc. PhDr. Radim Brázda, Dr., s. 19.

¹²⁰ Tamtéž, s. 20.

¹²¹ SINGER P., *Practical ethics*. c.d., s. 55-56.

¹²² *Speciesism: The Movie* [film]. Režie Mark DEVRIES. USA, 2013, 41:00 – 41:31.

bychom toto měli přijmout jako zdravý, morální základ pro vztahy s ostatními, nehumánními zvířaty.¹²³ Zájmy zvířat – ať už kvalitativně jiné, než jsou ty naše – by neměly být brány na lehčí váhu jen z důvodu, že nejsou lidské. Všechna zvířata mají své potřeby, touhy a preference, které by měly být respektovány.¹²⁴ Singer se snaží vymazat hranici mezi lidmi a zvířaty už svou používanou terminologií – například používáním termínu *nehumánní zvířata*¹²⁵ pro označení příslušníků jiné živočišné třídy, či pojmu „*animals*“¹²⁶ pro označení pro lidské bytosti.

Ač si je lidský druh velmi často naprosto jist nadřazeností celého našeho druhu, moderní věda nás vyvádí z omylu. Stejně jako například Plutarch se i Singer ve své teorii částečně opírá o argument marginálních případů. Mezerou v mnohých starších teoriích je to, že práva mohou být přiznána pouze lidem, a to z důvodu, že disponují rozvinutějšími mentálními schopnostmi a inteligencí než zvířata a schopností uvědomování si sebe sama. Ale je toto tvrzení skutečně pravdivé pro celý náš druh a je pravdivé pouze pro náš druh? Pokud uvedu příklad jedince s vážnými poruchami vědomí, těžkou formou mentální retardace, či dítěte do průměrně 4-6 let věku, zjistíme, že tomu tak nemusí být. Průměrný primát hravě překoná ve vykonávání úkolů lidské dítě, jelikož průměrné lidské dítě má v rané fázi vývoje daleko méně rozvinuté kognitivní schopnosti než dospělý primát.¹²⁷

K tématu speciesismu byl v roce 2013 natočen i dokumentární film *Speciesism: The Movie*. Film vyobrazuje život studenta, který na základně zájmu o kontroverzní kampaň organizace PETA začne odhalovat, jaké kruté techniky jsou běžně využívány při zacházení se zvířaty a zda jsou informace, které šíří ochránci zvířat o podnicích v USA opravdu pravdivé. Film ukazuje živé záběry z hned několika různých míst – mlékárny, jatka, chovné farmy s prasaty, klecové chovy slepic atd. Ve filmu promluví o etice, právech zvířat a často kladených otázkách na ochránce práv zvířat mnoho současných aktivistů. Jmenovitě například Peter Singer, Tom Regan, Steven Best, či ředitelka organizace PETA Ingrid Newkirk.

¹²³ SINGER P., *Practical ethics*. c.d., s. 55.

¹²⁴ SINGER P., *Osvobození zvířat*, c.d., s. 20.

¹²⁵ SINGER P., *Practical ethics*. c.d.

¹²⁶ *Peter Singer abortion and animal rights*. In: Youtube [on-line]. 27.1.2016 [cit. 20. 3. 2019]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=z0WCEujYjZc>.

¹²⁷ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., 2016. *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 86-87.

5. Tom Regan

5.1. Život a dílo Toma Regana

Tom Regan byl americkým filosofem specializujícím se na teorii práv zvířat (Animal rights). Byl emeritním profesorem filosofie na univerzitě v Severní Karolíně. Sám studoval na Univerzitě ve Virginii, kde obdržel i svůj doktorský titul.¹²⁸

Jeho nevýznamnějším dílem je kniha *The case for animal rights*, která byla poprvé vydána v roce 1983 a velmi zásadně ovlivnila hnutí za práva zvířat. Hlavní myšlenkou díla je, že zvířata, která mají kapacitu cítit, vnímat své okolí, prožívat emoce, uvědomovat si sebe sama a která mají preference (mezi které patří preference žít, a žít svobodně, bez strachu a bolesti) by měla mít právo na plnohodnotný život a na to, aby s nimi bylo zacházeno s citem, uvážením a respektem. Jedním z ústředních pojmů tohoto díla je tzv. „subject-of-life“ (dále překládán už jen jako subjekt života), kterým Regan označuje jak lidské bytosti, tak i zvířata. Velmi podobně jako pro Singera pro něj není zásadním to, zda má zvíře schopnost jednat morálně, či zda je intelektuálně vyspělejší nebo zaostalejší, než jsme my, lidé. Bylo pro něj zásadním, že každé zvíře má život, na kterém mu záleží a že každé zvíře si je plně vědomo svého života a svého potenciálního osudu (ve smyslu, že žádné zvíře netouží zemřít). Každé zvíře má život plný zážitků, které závisí na tom, jaké zvíře to je – zda hospodářské zvíře, zvíře zavřené v laboratoři a námi určené k testování léků a kosmetiky, či domácí mazlíček.¹²⁹

Stanovisko zvířete jako právního subjektu vyjádřil slovy „*They are somebodies, not somethings.*“¹³⁰ Zvířata pro něj byla někým, ne něčím. Nevyžaduje, aby zvířata měla všechna práva přisuzovaná lidem jako např. právo na politickou účast, ale přál by si, aby zvířata (stejně jako lidé) měla jedno zásadní právo – a to právo na respekt při zacházení s nimi. Odkazuje se na to, že moderní věda již zcela potvrzuje argument, že zvířata (a obzvláště pak savci) cítí bolest, prožívají strach a vnímají své okolí – a tudíž je naprosto pro-vědecké jednat se zvířaty s ohledem na to, co všechno vnímají. Což znamená začít s nimi jednat s daleko větší mírou ohledu a respektu.¹³¹

¹²⁸ Tom Regan. In: Wikipedia: the free encyclopedia [on-line]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2019, last modified on 3 April 2018 [cit. 20.3.2019].

¹²⁹ REGAN T., *The case for animal rights.*, c.d., s. 16-17.

¹³⁰ Tom Regan, *A case for animal right*. In: Youtube [on-line]. 7. 4. 2008 [cit. 21.3.2019]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=Y5RRLBC1S3w>.

¹³¹ Tamtéž.

„Rozdíl mezi myslí člověka a myslí vyšších zvířat, bez ohledu na to, jak velkou je, je pouze ve stupni jejího vývoje, nikoliv v jejím druhu.“¹³² Tuto větu Charlese Darwina zmínil Regan ve svém projevu v Royal Institutu, ve Spojeném Království v roce 1989. V tomto projevu hájí zájmy ochránců zvířat a snaží se uvést věci na pravou míru. Vysvětluje, že cílem ochránců zvířat je mír pro více druhů, ne pouze pro lidskou rasu a že jejich cílem je šířit lásku a porozumění, jak vůči lidem, tak i vůči zvířatům, a učinit tak svět spravedlivějším a morálnějším.¹³³ Projev v Royal Intitute je velmi prestižní událostí. Této příležitosti se dostane pouze velkým myslitelům, vědcům a umělcům své doby.

Myšlenky o rozkolu mezi společnostmi a skupinou ARA (animal rights activists – aktivisté za práva zvířat) rozvádí dále ve své knize *Empty cages*.

Celá kniha začíná historkou o rozdílnosti mezi kulturami, kdy je v Evropě (především v přímořských státech) a Americe poměrně běžnou záležitostí mít v restauraci akvárium, ve kterém si vyberete kraba, humra nebo jiné zvíře, které vám kuchař uvaří k večeři. Nikdo se nad tím ani nepozastaví. V Číně je běžné, že si vybíráte kočku, kterou vám později uvaří. Když o tomto „fenoménu“ zaslechne Evropan, tak se v lepším případě pohoršeně tváří. V tom horším případě rovnou křičí a zakrývá si oči. Ale je mezi tím opravdu takový rozdíl? Na tuto otázku se v průběhu celé knihy ptá i Regan.¹³⁴

V knize se snaží vysvětlit postavení ochránců zvířat ve společnosti a rozebírá, na kolik otázek a (velmi často nedomyšlených a stereotypních) argumentů musí ochránce zvířat běžně reagovat. Snaží se uvést na pravou míru argument, že ochránci zvířat jsou „citově nevyrovnaní objímači zajičků, kteří by nepoznali racionální argument ani kdyby na ně spadl z nebe“.¹³⁵ Snaží se vysvětlit, že chtějí pouze vytvořit svět, ve kterém je více místa a pochopení pro všechny žijící bytosti - ne pouze pro lidi. Zmiňuje i velmi rozšířený názor, že všichni ochránci zvířat bývají agresivní a extrémističtí a upozorňuje, že ne vždy bychom měli věřit tomu, co média předávají, jelikož média mají tendenci zveřejňovat pouze skandály, které přitahují pozornost.¹³⁶

Regan se (podobně jako Singer v *Osvobození zvířat*) snaží společnost poodkrýt praktiky, které jsou v naší společnosti vcelku běžné, ale nikdo o nich nemluví. Ať už z důvodu jejich krutosti a následků jejich konání, či proto, že lidé velmi často nechtějí slyšet, co se skutečně děje za zdmi jatek a laboratoří. Co je na této knize velmi zajímavé

¹³² DARWIN, Charles, *O původu člověka*. Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006, s. 147.

¹³³ Tom Regan, *A case for animal right*. In: Youtube [on-line]. 7. 4. 2008 [cit. 21.3.2019]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=Y5RRLBC1S3w>.

¹³⁴ REGAN T., *Empty cages: facing the challenge of animal rights*. c.d., s. 1-6.

¹³⁵ Tamtéž, s. 3.

¹³⁶ Tamtéž, s. 11.

a jiné je to, že ve druhé kapitole dělí osoby do tří „archetypů“ podle jejich předpokladů k uvědomění. Tyto tři archetypy označil jako DaVinciány, Damaškány a Mudly.¹³⁷

DaVinciáni se většinou se silným vztahem ke zvířatům už narodí. Mají k nim přirozenou empatii a schopnost rozumět jim lépe než ostatní. Berou zvířata jako součást společnosti a je pro ně zcela přirozené jim neublížovat. Mezi nimi a zvířaty vzniká silný, „přátelský vztah“. Damaškáni nemívají ke zvířatům až tak pevný vztah už od narození, nicméně mají kapacitu uvědomit si jejich práva a porozumět jejich utrpení. Jejich uvědomění často přichází při pozorování trpícího zvířete, ať už přímo, či při shlednutí dokumentů, záběrů z jatek, laboratoří atd. Poté se z nich většinou stávají ochránci práv zvířat a jejich změna bývá již trvalá. Poslední skupinou jsou takzvaní Mudlové. K mudlům přichází toto porozumění pomaleji. Většinou musí nějakou dobu shromažďovat data a poznatky, srovnávat pro a proti jejich potenciálního životního stylu, avšak ve chvíli, kdy k tomuto závěru sami dospějí, bývá změna v jejich percepci světa a práv již trvalá.

Dále se Regan zabývá právy lidí a zaměřuje se mimo jiné i na 7 důvodů, proč jsou lidem přiznávána práva.¹³⁸ 1) Lidé jsou lidé; 2) Lidé jsou osoby; 3) Lidé jsou si vědomi sami sebe; 4) Lidé používají jazyk; 5) Lidé žijí v morální komunitě; 6) Lidé mají duši; 7) Bůh nám dal práva.¹³⁹

Regan nahlíží na tyto argumenty jako na velmi neuspokojivé a každý z nich zvlášť komentuje. První argument pro něj nemá žádnou váhu, jelikož jde o pouhé konstatování, ne o argument s jakoukoliv morální hodnotou. Namítá, že na základě stejné logiky bychom mohli zkonstatovat, že kameny jsou kameny, a proto mají práva. Druhý argument už je pro něj relevantním, nicméně namítá, že ne každá lidská bytost musí být nutně osobou. Osobu definuje jako někoho, kdo morálně odpovědný za své činy. Tudíž nám tento argument vyřazuje novorozence, zatím nenarozené děti, těžce mentálně postižené, malé děti, či psychicky velmi nemocné jedince. „Self-awareness“, jak Regan sebeuvědomění v původním znění označuje, je schopnost být si vědom sám sebe, svého okolí a svojí přítomnosti v tomto okolí. I třetí argument připadá autorovi takřikajíc děravý, protože děti do devíti až deseti let nemají tuto kapacitu ještě zcela rozvinutou, a naopak některá zvířata se zdají být této kapacity schopna. Tudíž tento argument, ač relevantní, stále není přesvědčivý. Komentář čtvrtého důvodu Regan zakončuje větou „*Musí tu být i lepší odpověď než tato.*“¹⁴⁰. Znovu se vrací k myšlence, že i čtvrtý

¹³⁷ Tamtéž, s. 21-34.

¹³⁸ Tamtéž, s. 21-34.

¹³⁹ Tamtéž, s. 44-52.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 46.

argument vyřazuje některé lidské bytosti ze seznamu. Tentokrát nemusíme zacházet ani k případům postižených jedinců, stačí se pouze zamyslet nad procentem němých lidí. Kritika dalších argumentů se nese ve velmi podobném duchu. V každém můžeme najít skrytou exkluzi některých členů vlastního druhu.¹⁴¹

Ve čtvrté kapitole se zaobírá právy zvířat a důvody pro jejich přiznání. Jedním z argumentů je vzájemné porozumění řeči toho druhého. Dokazuje to na příkladech komunikace se psy, kde stejně tak, jako my rozumíme řeči jejich těla a různým druhům jejich štěkání, tak i oni rozumí jednotlivým povelům, které jim my dáváme. Mimo jiné zmiňuje i univerzálnost zvířecích projevů. Dále zmiňuje i podobnost určitých preferencí a rysů chování. Pokud se dostaneme do klece nebo do zamčené místnosti – chceme ven. Stejně tak i zvířata, která proti jejich vůli někam zavřeme. Ať už u lidí nebo u zvířat, pravděpodobně nás čeká nějaká forma zápasu s uvězněním, buď ve formě hluku nebo jiné snahy dostat se ven ze zajetí. Odkazuje se i na podobnosti ve fyziologické stavbě těl, co se týče orgánů, podobné centrální nervové soustavy, podobnosti projevů emocí, ... V posledním argumentu se opět vrací k objevům Charlese Darwina a odkazuje se na společné kořeny našich životů. Podle Darwina máme všichni společný prvotní původ a společné rysy ve struktuře genetického kódu. Tudiž se lišíme pouze ve stupni našeho vývoje, nikoliv v druhu našich existencí. Při studiu savců potvrdil, že zvířata mimo bolesti a potěšení vnímají i další emoce, jakými jsou například úzkost, láska, strach, zoufalství, stud atd.¹⁴²

Na rozdíl od některých autorů (například Singer) Regan neupřednostňuje savce. Říká, že dávat větší privilegia savcům je jako křičet „*Volvo není auto, protože Volvo není Ford.*“¹⁴³ Jinými slovy evidentní nesmysl. Ač se savci sdílíme asi nejvíce podobností, stále nám to nedává právo shazovat nebo omezovat nárok na přiznání práv těm ostatním. Podle Regana mají i zvířata jako například ryby a ptáci velmi dobře vyvinuté psychické pochody a plnou kapacitu cítit emoce a bolest, pouze ji nedokážou artikulovat v námi srozumitelné podobě.¹⁴⁴

Jedním z důvodů, proč se tato kniha jmenuje *Empty cages* je Reganova snaha o zákaz využívání zvířat pro vědu, kosmetický průmysl, v komerčním zemědělství, pro lov a zábavu v podobě závodů chrtů, zápasů kohoutů a dalších. Chce vyprázdnit klece a ohrady a nechat zvířata žít svobodně a mimo velmi omezený prostor jejich ohrad.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 53-62.

¹⁴² DARWIN C., *O původu člověka*. c.d., s. 147.

¹⁴³ REGAN T., *Empty cages: facing the challenge of animal rights*. c.d., s. 53.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 53.

Odsuzuje názory, že testování na zvířatech pro kosmetický průmysl je špatné, ale testování léků na zvířatech je morálně v pořádku. Komentuje to slovy, že nezměníte něco, co je špatné už ve svém základu tím, že tomu „zapilujete hrany“. Stále využíváte subjekt života k vlastnímu užitku bez jeho svolení. Jde už o přesvědčení, že zvířata jsou tu pro náš užitek. Přímo preferujeme naše vlastní zájmy a naprosto ignorujeme ty jejich. A toto se zcela jistě nezmění tím, že jim dáme více prostoru a budeme jim častěji měnit vodu, pokud i nadále hodláme zvířeti vzít život.¹⁴⁵

Posledním Reganovým „dílem“, které se dostalo do povědomí široké veřejnosti je článek *The Day May Come: Legal Rights for Animals*, kde se Regan vyjadřuje ke stanovisku osvíceneckého filosofa Immanuela Kanta. Hovoří o něm jako o velmi neuspokojivém. Přichází s námitkou proti přiznání velmi omezeného morálního statusu malým dětem do dvou let, které možná umí komunikovat a obsáhnou i další předpoklady, jakými jsou například smyslové vnímání, emoce a touhy, ale zcela jistě nejsou ani zdaleka schopné svobodného, autonomního jednání, jelikož jejich fyzické potřeby jsou v tomto bodě stále jejich absolutními pány. I přesto, že děti tuto kapacitu postrádají, jsou stále brány jako „účel sám v sobě“ (end in themselves). Zvířata, ačkoliv mají tuto kapacitu v některých případech srovnatelnou nebo vyšší, jsou ale stále brána jako pouhé věci, prostředky. Podle Regana si zaslouží přiznat práva obě dvě skupiny, jelikož obě dvě skupiny jsou subjekty života a jsou subjekty morální rozvahy. Toto je pro něj dostatečným argumentem pro přiznání práv a zmiňuje, že ke zvířatům máme přímé povinnosti, mezi něž patří například zacházení s respektem.

5.2. Subjekty života a inherentní hodnota

Dvěma klíčovými pojmy v Reganových teoriích jsou tzv. subjekt života (subject-of-life) a inherentní hodnota (inherent value), které tvoří základ jeho morální filosofie.¹⁴⁶ Subjekty života jsou si vědomy sebe sama. Jsou to bytosti, které se vyznačují tím, že mají emoční život, cítí bolest, prožívají požitek, uvědomují si své zájmy, preference a mají zájem na žití v blahobytu. Všechny tyto bytosti mají jedno základní právo – morální právo na respekt. Zajišťuje tím, aby se zvířetem nebylo nakládáno jako s věcí, ale jako se subjektem.¹⁴⁷

Regan dává důraz na to, že bychom se měli přestat dívat na zvířata jako na věci, či prostředky k uspokojování našich „potřeb“ a měli bychom se na ně začít dívat jako na

¹⁴⁵ Tom Regan, *A case for animal right*. In: Youtube [on-line]. 7. 4. 2008 [cit. 21.3.2019]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=Y5RRLBC1S3w>.

¹⁴⁶ REGAN, T. *The case for animal rights*. c.d., s. 243-248,

¹⁴⁷ Tamtéž. s. 16-18; 241-246.

bytosti s vlastním životem a vlastním příběhem. Jak zmínil ve svém projevu „*Zvířata jsou někým, ne něčím*“. Zmiňuje také fakt, že zvířata na nás ve svém přirozeném stavu nejsou nijak závislá. Přežila by v přírodě i bez zásahu lidské ruky. Tudiž není nutné, aby do ní člověk zasahoval a jejich příběhy dále měnil.¹⁴⁸

Podobně jako Singer, i Regan tvrdí, že ne všechny lidské osoby musí být nutně subjektem života. Embryo, ani člověk v dlouhodobém kómatu si nejsou vědomy sebe sama, neuvědomují si své zájmy, nemají emoční život, nemají preference. V živočišné říši vidí Regan dělicí čáru u ryb. Nižší živočichové nemají dostatečně vyvinutou centrální nervovou soustavu a mozek, aby mohli obsáhnout kapacitu cítit bolest či být si vědomi sebe sama.¹⁴⁹

Druhým pojmem je inherentní hodnota, která značí hodnotu bytosti v sobě sama. V Reganově pojetí by měla náležet všem savcům starším jednoho roku. Znamená to, že by zvířata i lidé měli mít stejná práva již od velmi útlého věku, napříč živočišnými druhy.¹⁵⁰ Koncepce inherentní hodnoty je absolutní. Nelze hovořit o tom, že někdo má větší a někdo má menší hodnotu, na základě vlastností X nebo Y. Jedinec ji buďto má, nebo nemá – nikdo jí nemá více, či méně. Regan se velmi kriticky staví proti perfekcionistačké koncepci, která dává určitým jedincům daleko vyšší hodnotu na základě určitých vlastností, což v důsledku znamená, že „někteří jedinci jsou si rovnější než jiní“ – jinými slovy, na jejich preferencích záleží více než na preferencích těch méně vyvinutých, či „méně dokonalých“.¹⁵¹

Regan se domnívá, že tuto inherentní hodnotu by měla mít každá bytost, která je subjektem života – tedy má preference, zájmy, city, dokáže vnímat emoce a měla by tím pádem mít i právo na respekt. Naopak by tato inherentní hodnota neměla záviset na míře užitku, kterou jedinec společnosti nebo nám osobně přináší, na našem vztahu k němu, či na tom, co v životě dokázal nebo ne. Stejně tak nezáleží na rase, pohlaví, náboženství, orientaci ani úsudku společnosti. Ve své knize *The Case for Animal Rights* Regan tuto ctnost sumarizuje jako „nezískaný respekt“ (unearned respect). Jako demonstraci zde uvádí úsměvný příklad, že Matka Tereza má v této teorii naprosto stejnou hodnotu, jako ten nejméně poctivý prodejce aut, kterého jste kdy potkali. Na základě této inherentní hodnoty by se jedincům měla přiřazovat i práva.¹⁵²

¹⁴⁸ Tamtéž. s. 39.

¹⁴⁹ REGAN T., *Empty cages: facing the challenge of animal rights*. c.d., s. 59-60.

¹⁵⁰ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., 2016. *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 182.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 180-183.

¹⁵² REGAN T. *The case for animal rights*, c.d., s. 243-248.

5.3. Animal rights a Animal Welfare

Navážu kapitolou o porovnání stanovisek obou autorů – Animal Rights Toma Regana a Animal Welfare Petera Singera. Ač se koncepce mohou na první pohled zdát podobné, mají mezi sebou jisté rozdíly. Obě dvě vyžadují lepší zacházení se zvířaty a dbají na jejich blaho. Obě dvě apelují na lidskou schopnost empatie, soucitu a porozumění nejen s vlastním druhem, ale i s ostatními druhy a obě věří, že v důležitosti lidského a zvířecího utrpení není rozdíl. Avšak vzniká jistý rozkol mezi tím, co je považováno za morálně obhajitelné a co už ne.

Koncepce Animal Welfare má cíl především ve zlepšení životních podmínek, ve kterých zvířata žijí. V praxi jejich snahy můžeme vidět v podobě zvětšení klecí, ve kterých mají zvířata trávit svůj život, přidání desek do těchto klecí, aby slepice netrpěly při stání na pouhých drátech, lepší veterinární péči o nemocná zvířata atd. Jedná se o zlepšení životního standardu zvířatům, která „musí“ zůstat v zajetí z důvodů farmaceutických testů, či produkce masa. Animal welfare (A.W.) respektuje, že jisté utrpení zvířat je nezbytné, pokud míra užítku z tohoto aktu převyšuje zájmy těchto zvířat. Avšak stále musí být dohlíženo na minimalizaci, či úplnou eliminaci utrpení těchto zvířat během jejich životů v laboratořích, či jinde.¹⁵³ Do jisté míry by tak bylo vyhověno preferencím obou stran – straně lidí tím, že by stále měla užitek, který má ze zvířat v současnosti, a straně zvířat tím, že by prožívala své životy v lepších podmínkách a s menší dávkou utrpení. Toto zohledňování preferencí obou stran a snaha o minimalizaci utrpení, která ale zároveň nepůsobí újmu druhé straně se nese v duchu preferenčního utilitarismu, který je typickým pro Petera Singera. Stejně jako Tom Regan, i Peter Singer věří, že zvířata mají právo na zacházení s respektem.¹⁵⁴ Ač bývá Singer připisován k hnutí Animal Welfare a bezpochyby je bojovníkem za každé možné zlepšení situace zvířat, nejsem si zcela jistá, zda svým postojem již nepřesahuje k hnutí Animal Rights.

Velmi často se pro obhajobu exploatace zvířat využívá argument testování léčiv s cílem zachránit lidské životy, či využívání primátů při testování vojenské techniky za stejným účelem. Pokud se daný lék, či daný armádní pokus zdaří, mohou být pak zachráněny desítky, stovky až tisíce lidských životů. Za těchto okolností shledávají zastánci A.W. akt využití zvířete jako morálně obhajitelný. Co když se ale ukáže, že daný lék nefunguje, či technika nebude nikdy využita? Pak desítky nevinných zvířat (které

¹⁵³ LASTOVICA M., *Práva zvířat*, c.d., s. 44.

¹⁵⁴ SINGER P., *Practical ethics*. c.d., s. 110.

zcela jistě ve výčtu svých preferencí neměly touhu zemřít při pokusech a v otřesných bolestech) zemřely nadarmo.¹⁵⁵

Singer se tomuto problému věnuje v *Osvobození zvířat*. Respektuje, že co již bylo učiněno, nemůže se odestát. Nicméně konstatuje, že s tím, kolik testů již bylo provedeno a jaké poznatky z již provedených testů máme, bychom měli být dostatečně informováni o reakcích na konkrétní látky, popřípadě chování určitých materiálů v konkrétních situacích, abychom se dnes již obešli i bez nich, aniž by to nám, lidem, nějak ublížilo, či to omezilo naše možnosti.¹⁵⁶ Mimo jiné namítá, že většina laboratorních testů léčivých látek bývá prováděna na krysách. Krysy mají podobnou stavbu centrální nervové soustavy jako člověk, nicméně mají naprosto odlišnou fyziologii, velikost těla a jiné interní procesy, což samotné testy do značné míry znehodnocuje. Jak si můžeme být jisti, že jen proto, že něco fungovalo na jiném živočichovi to bude mít stejné účinky i na nás? Jedinou cestou, jak si můžeme toto ověřit je testování na lidech samotných.¹⁵⁷

Koncepce Animal Rights se zabývá především přiznáním morálních i legálních práv zvířatům. Pokud zvířata budou mít plná práva a budou respektována jako bytosti, nebude možné je dále využívat jako prostředky. Tudiž nebude možné je využívat pro testování, ani nebude možné je zavírat do velkochovů, poněvadž budou mít hodnotu sama v sobě a jejich zájmy a preference budou muset být přímo zohledněny. Bylo by nepřijatelné zacházet se zvířaty jinak, než zacházíme s ostatními lidmi. Dá se tedy říci, že s tímto předpokladem by koncept práv zvířat by velmi zásadním způsobem změnil dosavadní fungování společnosti.¹⁵⁸

Nejslavnějším představitelem teorie Animal Rights je bezpochyby Tom Regan. Od momentu svého prozření (k němuž cestu popisuje v knize *Empty cages*¹⁵⁹) byl až do konce svého života aktivistou za práva zvířat a pravidelně se účastnil i občanských demonstrací. Některé z nich dokonce i vedl.¹⁶⁰ Regan v článku *Ten Reasons for Animal Rights* uvedl celkem deset argumentů pro podporu jeho stanoviska. Prvním argumentem pro něj bylo to, že považováním mimolidské bytosti za pouhý prostředek se dopouštíme diskriminace na základě druhové příslušnosti (speciesismus). Ve svém druhém argumentu se přímo odkázal na evolučního biologa Charlese Darwina a jeho slova, že

¹⁵⁵ SINGER P., *Osvobození zvířat*, c.d., 2. kapitola – Prostředky výzkumu.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 85–86.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 51.

¹⁵⁸ LASTOVICA M., *Práva zvířat*, c.d., s. 45.

¹⁵⁹ REGAN T., *Empty cages: facing the challenge of animal rights*. c.d.

¹⁶⁰ Tom Regan & The Case for Animal Rights. In: Youtube [on-line]. 27. 9. 2017 [cit. 12.4.2019].
Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=CRQcU4xEBTc&t=407s>.

lidé jsou pouze jiným vývojovým stupněm zvířat, nikoliv nadřazeným druhem. Třetím argumentem přímo navazuje na druhý a tvrdí, že tyto rozdíly, které vidíme mezi námi a zvířaty jsou pouze biologické, nikoliv morální – neexistuje žádný podřazený či nadřazený druh. Ve čtvrtém bodě zmiňuje, že „*spravedlnost je nejvyšší etický princip, proto nemůžeme jednat nespravedlivě a omezovat tak či rušit práva ostatních bytostí jen z toho důvodu, že nám to přináší určitý prospěch.*“ Pátým argumentem apeluje na lidskou schopnost sympatie a mluví o tom, že je nelidské omezovat sympatii a soucit pouze na jeden – náš vlastní – druh. Na toto navazuje šestým argumentem, ve kterém říká, že lidské bytosti mají kapacitu překonávat hranice individuálního egoismu a neměli bychom o tuto kapacitu přijít. A už vůbec ne vědomě. „*7. naše rozhodnutí jsou založena na věděni, jsou prolnuta soucitem a spravedlností a jsou konána svobodně; takto lze překračovat hranice ‚lidského‘ světa a jakožto jednotlivec vstupovat do světa ‚mimolidského‘.*“ V osmém argumentu Regan konstatuje, že kdybychom upustili od vykořisťování mimolidských bytostí, tak by se nám podařilo pozvednout naše (lidské) společenství na vyšší úroveň – právě díky pokroku v našem přístupu k mimolidským entitám. Devátý argument osobně považuji za velmi důležitý. Jedná se o argument, který se v posledních letech stal natolik zásadním, že pronikl i do sféry sociálních sítí.¹⁶¹ Zmiňuje v něm, že uvědomění si důležitosti ochrany zvířat zasažených lidskou činností je uvědomění si ochrany naší planety. V posledních letech bylo zveřejněno několik výzkumů, které jasně prokazují otřesný vliv průmyslového hospodářství na naši planetu a jeho důsledky, pokud naše jednání v blízké době nezměníme. Odkáží se zde přímo na výzkum *Livestock waste and its impact on the environment*, který je veřejně dostupný na stránkách researchgate.net.¹⁶² Svůj článek uzavírá desátým argumentem, že základem míru je respekt. Pokud zrušíme všechny formy nadřazenosti vůči komukoliv, zasloužíme se o mír.¹⁶³

¹⁶¹ Problematice znečištění přírody, globálního oteplování a ochraně planety se věnují například instagramové účty Sierra Club (<https://www.instagram.com/sierraclub>), Oceana (<https://www.instagram.com/oceana/>), či World Animal Protection (https://www.instagram.com/world_animal_protection/).

¹⁶² IFEANYI, Ogbuewu et al, *Livestock waste and its impact on the environment* [on-line]. M U Iloeje, 2012 [citováno 11.4.2019] dostupné on-line z: https://www.researchgate.net/publication/249649951_Livestock_waste_and_its_impact_on_the_environment (citováno 11.4.2019).

¹⁶³ LASTOVICA M., *Práva zvířat*, c.d., s. 50.

6. Organizace na ochranu práv zvířat

Zájem o práva zvířat v průběhu posledních padesáti let neustále stoupá. Tento jev můžeme pozorovat například na postupně stoupajícím počtu veganů a vegetariánů, či na vyšší poptávce po zboží, které není nijak spojeno s utrpením zvířat – od kosmetiky netestované na zvířatech, až po oblečení, které není kožené, nemá na sobě pravou kožešinu, neobsahuje vlnu atd.¹⁶⁴ Dokonce i některé velké (a na poli módního průmyslu velmi významné) módní domy v posledních dvou letech¹⁶⁵ oficiálně odstoupily od využívání kůže, či kožešin při výrobě jejich produktů. Mezi takové můžeme zařadit značky jako je Gucci, Versace, Michael Kors, ale i levnější a dostupnější řetězce, jakými jsou například H&M a Zara.¹⁶⁶ Kromě změněných stravovacích návyků některých jedinců a rostoucího zájmu o etičtěji vyráběné zboží na tento fakt poukazuje i neustále rostoucí počet organizací na ochranu práv a blahobytu zvířat po celém světě. Dokonce i u nás, v České republice.¹⁶⁷

Organizace zabývající se životy a blahobytem zvířat se dělí do dvou základních skupin – *Animal Rights Organizations* (organizace za práva zvířat) a *Animal Welfare Organizations* (organizace za blaho zvířat). *Animal Welfare Organizations* se soustředí především na zlepšení podmínek, ve kterých zvířata žijí a snaží se zvýšit míru jejich pohody, pohodlí, bezpečí a co nejvíce snížit míru jejich distresu. Většinou jde o mírnější změnu, která bývá pro některé společnosti přijatelnější a snáze proveditelná. *Animal Rights Organizations* jsou poněkud radikálnější. Soustředí se na samotná práva zvířat a celkové zrušení jejich utrpení, ať už v laboratořích, ve velkochovech či na farmách, kde se jsou zvířata chována čistě pro jejich kůži a kožešinu. Některé organizace jsou řazeny do obou skupin.¹⁶⁸

Vůbec první organizace na ochranu zvířat byla založena v roce 1824, v Anglii. Byla jí *The Society for the Prevention of Cruelty to Animals* (Společnost pro prevenci krutosti ke zvířatům), která je aktivní dodnes, ale pod názvem *Royal Society for the*

¹⁶⁴ *Vegan 2017*. In: Youtube [on-line]. 27. 10. 2017 [cit. 4.4.2019].

Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=ALhp6vCauVo>.

¹⁶⁵ Pozn.: V letech 2017 a 2018.

¹⁶⁶ MATERA, Avery. *Every Major Fashion Brand That Has Banned Fur* [on-line]. Dostupné z: <https://www.teenvogue.com/gallery/every-major-fashion-brand-fur-ban> [citováno 4.4.2019].

¹⁶⁷ Pozn.: Přibývající počet veganských a vegetariánských restaurací, demonstrace proti kožešinovým farmám a zvířatům držným v cirkusech, prosazení zákona proti kožešinovým farmám na našem území atd.

¹⁶⁸ *List of Animal Welfare Organizations*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [on-line]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- 2019, [cit. 5.4.2019]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_animal_welfare_organizations.

Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA – Královská společnost pro prevenci krutosti ke zvířatům). Vznikla při setkání tří tehdejších aktivistů – Richarda Martina, Williama Wilberforce a reverenda Arthura Brooma – v jedné Londýnské kavárně. Jejich cílem bylo alespoň omezit, či kompletně zakázat kruté praktiky, jakými byl například hon na lišky, kohoutí zápasy a zápasy psů, medvědů a býků – což se jim v roce 1835 zdařilo. O pět let později, jim Královna Viktorie díky jejich mimořádným zásluhám přidělila status královské společnosti. RSPCA se velmi brzy stala známou po celém světě. Mimo jiné inspirovala také vznik ASPCA (American Society for the Protection of Cruelty to Animals) v roce 1866.¹⁶⁹ Od svého založení se tato společnost zasloužila o velký pokrok na poli ochrany zvířat. Uvedu příklad z roku 1911,¹⁷⁰ kdy britský parlament oficiálně schválil Zákon na ochranu volně žijících zvířat, v rámci kterého zakázal držení divokých zvířat v zajetí a oficiálně zaznamenal projevy krutosti na držených zvířatech jako přestupek, který od té doby mohl být právně stíhán. Během světových válek se tato organizace starala o záchranu raněných zvířat v Anglii a ve spojeneckých zemích.¹⁷¹ RSPCA se řadí do skupiny Animal Welfare Organizations. V současné době se spíše než na prosazování nových práv a uvedení nových zákonů soustředí na možnosti, jak v co největší možné míře legálně pomoci strádajícím zvířatům. Pomáhají tedy hledat odloženým zvířatům v útulcích nové majitele, pořádají sbírky na podporu těchto útulků a pečují o nalezená zvířata, zabezpečují lepší podmínky pro hospodářská zvířata atd.¹⁷²

RSPCA pořádala v roce 1977 v prostorách slavné Trinity College akci s názvem *Animal Rights Symposium*, na které promluvili někteří velmi významní myslitelé, mezi nimiž byla například autorka knihy *Animal Machines*, Ruth Harrison, Stephen Clark a mimo jiné i Tom Regan. Akce se měl účastnit i Peter Singer, ale nakonec se nezúčastnil.

Právě on ve svém díle *Osvobození zvířat* vyjadřuje svůj postoj k organizacím na ochranu práv zvířat. Táže se, jak je možné, že organizace na ochranu práv zvířat již existovaly, avšak nebyly schopné v průběhu historie zasáhnout a zabránit očividně krutému jednání. Jakožto jeden z možných důvodů zmiňuje to, že některé z organizací na ochranu práv zvířat byly zakládány jako dobročinné organizace, které se do politického dění nijak neangažují – což by v určitých případech bylo jedinou možností, jak danou

¹⁶⁹ *The origins & history of the RSPCA. The Largest Animal Welfare Charity in the UK* [on-line]. United Kingdom, 2019 [cit. 5.4.2019]. Dostupné z: <https://www.rspca.org.uk/whatwedo/howweare/history>.

¹⁷⁰ VELKÁ BRITÁNIE. Legislativa, kapitola 27, článek 2 a 5 z roku 1911 Protection of Animals Act. In: THE UK CONSTITUTION. Dostupný také z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/1-2/27> (citováno 5.4.2019).

¹⁷¹ *The origins & history of the RSPCA. The Largest Animal Welfare Charity in the UK* [on-line]. United Kingdom, 2019 [cit. 5.4.2019]. Dostupné z: <https://www.rspca.org.uk/whatwedo/howweare/history>.

¹⁷²

situaci změnit. Kriticky komentuje i zbabělost některých organizací, které se neúčastní ani demonstrací a veřejných akcí, aby neohrozily svůj charitativní status. „*To vedlo k preferenci bezpečných aktivit jako odchyt toulavých psů a sankce za individuální svévolnou krutost, místo velkých kampaní proti krutosti systematické.*“¹⁷³ Z jeho slov můžeme vycítit, že je vůči organizacím na ochranu práv zvířat velmi skeptický a že upřednostňuje organizace, které opravdu mají zájem o změnu ve společnosti, které velmi explicitním způsobem dávají najevo svůj postoj a nemají strach jednat a zasáhnout.

Za necelých 200 let od založení první organizace na ochranu práv zvířat jejich počet rapidně vzrostl. Jejich přesný počet není znám, ale pohybuje se v řádech několika stovek. Největší a zároveň nejznámější organizací současné doby je PETA (People for the Ethical Treatment of Animals), která byla založena v roce 1980 v USA. Je to nezisková organizace, která bojuje za definitivní ukončení trápení a vykořisťování všech zvířat po celém světě. Neschvalují chov zvířat pro jídlo, testy, jejich kůži, či kožešinu a ani pro zábavu (cirkusy, zoologické zahrady, akvária atp.). PETA patří k nejvýraznějším z obhájců díky svým kampaním, které jsou často velmi kontroverzní a ve kterých mnohdy figurují známé tváře. Ve výčtu jmen bychom našli například zpěváka Paula McCartneyho, herečku Pamelu Anderson nebo kapelu Simple Plan. Jednou z nejznámějších kampaní organizace PETA je kampaň proti kožešinám „I would rather go naked than wear fur.“, která na jedné straně vzbudila velké pobouření, ale na straně druhé se jí dostalo velké pozornosti a dostala se tak do povědomí široké veřejnosti, která by se pravděpodobně jinak o hnutí nedozvěděla.¹⁷⁴

PETA se také věnuje vzdělávání veřejnosti prostřednictvím veřejných akcí, promítání a seminářů. Někteří její členové se přímo účastní na výzkumech a dnes již běžně šíří své petice skrze sociální sítě. PETA věří v nenásilnou formu protestu, při které není ubližováno ani lidem, ani zvířatům, nicméně stejně jako ve svých kampaních, často volí velmi kontroverzní prostředky, které v lidech zanechávají různé emoce. Ředitelka organizace, Ingrid Newkirk, v dokumentu *Speciesism: The Movie* otevřeně přiznala, že kampaně PETA vede tak, aby o nich co nejvíce lidí mluvilo a aby se tak o nich dozvědělo co možná největší množství lidí.¹⁷⁵

Z informací o Singerově postoji k organizacím na ochranu práv zvířat zmíněných na přechodí straně vyplývá, že postoj organizace PETA – která funguje jako

¹⁷³ SINGER P., *Osvobození zvířat*, c.d., s. 222-223.

¹⁷⁴ *About PETA. PETA UK* [on-line]. London, United Kingdom, 2019 [cit. 5.4.2019]. Dostupné z: <https://www.peta.org.uk/about/>.

¹⁷⁵ *Speciesism: The Movie* [film]. Režie Mark DEVRIES. USA, 2013, 05:07 – 05:37.

nezisková organizace, složená z opravdových aktivistů, kteří se nebojí promluvit (a občas ani odstrojit, či nechat se polít rudou barvou a zabalit na celý den do fólie) - by Singer považoval za adekvátní svému označení; organizace na ochranu práv zvířat. Pokud porovnáme postoje PETY a postoje Singera v jeho dílech, můžeme spatřit několik podobností. Obě dvě strany zvolily postup šokování společnosti krutou pravdou, jako svůj prostředek ke zlepšení současné situace – PETA ve svých šokujících kampaních, Singer o pár let dříve ve své knize *Osvobození zvířat*. Stanovisko Toma Regana by zde bylo nejspíše podobné. Ač jsem informace o přímé spolupráci Regana s PETOU nikde nenašla, Regan byl znám pro svou účastí na demonstracích a pochodech za práva zvířat, na kterých někdy sám promlouval, či je dokonce vedl.¹⁷⁶

Třetí organizací, kterou bych ve své práci ráda představila je Cruelty Free International, která se speciálně zaměřuje na definitivní ukončení testování na zvířatech po celém světě. Tato společnost byla založena v roce 1898 Irskou bojovnicí za práva žen a spisovatelkou Frances Power Cobbe. Nesla název British Union for the Abolition of Vivisection, který si ponechala až do roku 2012. V roce 2012 se spojila s New England Anti-Vivisection Society, aby vytvořily mezinárodní hnutí proti testování kosmetických produktů na zvířatech. Tým Cruelty Free International nespojuje pouze aktivisty za práva zvířat, ale i vědecké pracovníky, právníky a vyšetřovatele.¹⁷⁷

Organizace je ve svém oboru velmi respektovanou a její zaměstnanci jsou často žádáni o znalecké posudky k této problematice. „*Pracujeme profesionálně, budujeme vztahy s politiky, vedoucími pracovníky a úředníky, analyzujeme právní předpisy a vyzýváme rozhodovací panely po celém světě, aby fungovaly jako hlas pro zvířata v laboratořích.*

Nepřijímáme žádné vládní ani loterijní finanční prostředky a spoléháme se výhradně na velkorysost našich příznivců, aby pokračovali v naší práci pro zvířata. Prosím, darujte a pomozte nám ukončit pokusy na zvířatech po celém světě... Zachránili jsme miliony zvířat ze života utrpení v laboratořích a společně můžeme udělat mnohem více.“¹⁷⁸

Poznávacím znamením společnosti Cruelty Free International je logo v podobě skákajícího králíčka, známého spíše jako „Leaping bunny“, který je zárukou, že konkrétní

¹⁷⁶ Tom Regan & The Case for Animal Rights. In: Youtube [on-line]. 27. 9. 2017 [cit. 12.4.2019]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=CRQcU4xEBTc&t=407s>.

¹⁷⁷ Cruelty Free International. *Our history*. [on-line]. London, United Kingdom, 2019 [cit. 6.4.2019]. Dostupné z: <https://www.crueltyfreeinternational.org/who-we-are/about-cruelty-free-international/our-history>.

¹⁷⁸ About us. Cruelty Free International [on-line]. London, United Kingdom, 2019 [cit. 4.4.2019]. Dostupné z: <https://www.crueltyfreeinternational.org/who-we-are/about-us>.

produkt byl vyroben bez utrpení zvířat. Aby společnost mohla obdržet tento certifikát, díky kterému se stane oficiálně cruelty-free, nesmí sama testovat své hotové výrobky na zvířatech, nesmí testovat jednotlivé složky, ze kterých své produkty vyrábí ani nesmí obsahovat živočišné složky (med, propolis, atd.). Společnost pořádá i namátkové kontroly, které mají za cíl zjistit případné podvody v procesech výroby jednotlivých produktů.¹⁷⁹

Filosofie organizace Cruelty Free International se zdá být velmi blízkou stanovisku Toma Regana. Tom Regan byl vegan – čímž ze svého života odstranil nejen veškeré jídlo, oblečení, ale i právě kosmetiku. Ve své knize *Empty cages* sám zmiňuje, že předsudky, že cruelty-free produkty jsou špatné, či nefungují tak, jako produkty testované na zvířatech, nejsou ani zdaleka pravdivým.¹⁸⁰ K tomuto stanovisku se přidává i Peter Singer, který v *Osvobození zvířat* velmi ostře odsoudil testování na zvířatech kvůli kosmetickým přípravkům. Namítá, že v současné době máme všechny složky pro výrobu základní kosmetiky již otestované a není nutné testovat neustále další výrobky a další složky jen z důvodu naší touhy po nových produktech – které velmi často fungují téměř, či úplně stejně, jako ty netestované, či ty, které byl vyrobeny ze složek, o kterých už jistě víme, že jsou bezpečné.¹⁸¹

Další významnou organizací zabývající se bojem proti krutosti páchané na zvířatech je nezisková organizace Mercy For Animals (MFA), která funguje od roku 1999. Mercy for Animals se zaměřuje především na ochranu hospodářských zvířat a propaguje životní styl, který je zdravý pro zvířata, pro nás a z dlouhodobého hlediska udržitelný pro planetu. Jejich cílem je pozvednout humanitu k jejímu nejvyššímu potenciálu.¹⁸²

Stejně jako Cruelty Free International má i MFA svůj tým vyšetřovatelů, který už pomohl odhalit kruté jednání se zvířaty a následně na něj upozornit média a širokou veřejnost. Jeden z největších skandálů, které tato společnost pomohla odhalit se stal v Kanadě, v roce 2012, kdy vyšetřovatel zdokumentoval jednak velmi krutou kastraci mládřat prasat bez použití sterilizace a léků proti bolesti a poté i nelítostnou porážku dospělého jedince, kterého po nepřesném průstřelu hlavou nechal pracovník jatek při

¹⁷⁹ THE CORPORATE STANDARD OF COMPASSION FOR ANIMALS ("THE STANDARD"). Leaping Bunny [on-line]. Philadelphia, 2019 [cit. 5.4.2019]. Dostupné z: <https://www.leapingbunny.org/about/the-standard>.

¹⁸⁰ REGAN T., *Empty cages: facing the challenge of animal rights*. c.d. 170.

¹⁸¹ SINGER P., *Osvobození zvířat*, c.d., s. 235.

¹⁸² *About Mercy For Animals*, Mercy For Animals. [on-line]. LOS ANGELES, USA, 2019 [cit. 4.4.2019]. Dostupné z: <https://mercyforanimals.org/about>.

plném vědomí usoužit k smrti. Tato firma mimo jiné dodávala i do fast-foodového řetězce McDonald's.¹⁸³

Kromě odhalování skandálních praktik korporátů široké veřejnosti se MFA věnuje i prosazování práv, která budou nadále chránit zvířata a zajišťovat jejich lepší životní podmínky. Snaží se také prosadit jejich vymahatelnost a pokutování za jejich nedodržování. Apelují na velké společnosti, jako je Nestlé, aby zavedly, či případně zlepšily svá firemní opatření ohledně péče o zvířata, která využívají při procesech výroby svých produktů a aby co možná nejvíce snížily množství využívaného masa, vajec a mléčných výrobků.¹⁸⁴

Co se tuzemských organizací týče, ráda bych zmínila dvě organizace – organizace Obraz a organizace Svoboda zvířat. Obraz je nezisková organizace, jejímž cílem je aktivní a efektivní obrana zvířat. Bojuje za společnost, ve které zvířata nebudou vnímána jako zdroj užítku, ale jako bytosti o sobě, jež mají své zájmy a preference, které budou plně respektovány. Zaměřují se jak na vzdělávání jedinců, tak na legislativní změny, které mají postupně zlepšovat postavení zvířat v naší Republice. Tato organizace se dostala do povědomí především kampaní proti kožešinovým farmám na území naší republiky v roce 2017. Novela byla nakonec schválena a v lednu roku 2019 vešla v platnost.¹⁸⁵

Druhá z organizací, organizace Svoboda zvířat, započala svou činnost už v roce 1994. Je to nezisková organizace, která staví na myšlence, že každý život má svou neopakovatelnou hodnotu, která by neměla záviset na lidském úsudku. Snaží se změnit pohled společnosti na zvířata, abychom je začali vnímat jako bytosti o sobě, ne jako prostředky pro naplnění našich potřeb. Požadují nenásilné jednání a lepší životní podmínky pro zvířata v různých průmyslových odvětvích. Stejně jako Obraz se Svoboda zvířat zapojila do kampaně proti kožešinovým farmám v ČR (jejíž součástí byla už od roku 1999), připojila se i do kampaně proti komerčnímu lovu tuleňů, která vyústila v zákaz obchodu s tuleními výrobky v celé EU, ale zapojila se například i do kampaně proti testování kosmetiky na zvířatech a do kampaně Cirkusy bez zvířat, kterou v posledních několika měsících zaznamenala i česká média.¹⁸⁶

¹⁸³ Undercover Investigations at Factory Farms. Mercy For Animals [on-line]. Santa Monica, California, 2019 [cit. 5.4.2019]. Dostupné z: <https://mercyforanimals.org/investigations>.

¹⁸⁴ Corporate Engagement. Mercy For Animals [on-line]. Santa Monica, California, 2019 [cit. 5.4.2019]. Dostupné z: <https://mercyforanimals.org/corporate-engagement>.

¹⁸⁵ O nás. Obraz – Obránci zvířat [on-line]. Praha 2, 2019 [cit. 6.4.2019]. Dostupné z: <https://www.obrancizvirat.cz/o-nas/>.

¹⁸⁶ Kdo jsme. Svoboda zvířat [on-line]. 2019 [cit. 6.4.2019]. Dostupné z: <http://www.svobodazvirat.cz/o-nas/kdo-jsme.htm>.

Závěr

Myšlenka rovnosti je morální ideou lidí. Výrok Petera Singera, který dále pokračuje slovy „*nikoliv trváním si na důkazech.*“¹⁸⁷ naznačuje, že za předpokladu, že lidé budou trvat na tom, že si oba druhy musí být ve všech aspektech zcela rovny (například v jejich schopnostech mluvit artikulovanou řečí, být schopni morální rozvahy atd.), aby mohlo k samotnému přiznání práv dojít, se práva zvířat nikdy nebudou moci nadále rozšiřovat. Základním předpokladem pro jakýkoliv další vývoj a postup práv zvířat je lidská schopnost empatie a soucitu s druhou, cítící bytostí.¹⁸⁸ V současné době se míra solidarity převážné většiny populace stále ještě odvíjí od čeledi, do které je zvíře řazeno a je velmi závislá na normách kultury, ve které jedinec vyrůstal, popřípadě ve které žije. Modelový příklad tohoto jevu ilustroval Tom Regan v knize *Empty Cages*, kde jako součást prologu vypráví krátký příběh z večere v malé čínské vesnici, kde bylo naprosto běžné vybrat si kočku, která Vám bude později uvařena. Většina obyvatel Evropy a Ameriky by touto vidinou byla pravděpodobně zděšena a znechucena.¹⁸⁹ Na druhou stranu. Jaký je rozdíl mezi kočkou a například krávou, či vepřem? Všichni tři jsou savci, všichni tři jsou obratlovci, všichni tři mají stejný počet nohou a pokud bude přijata premisa, že podobné nervové systémy fungují podobným způsobem, tak i podobnou, či dokonce stejnou kapacitu cítit bolest, strach a vnímat podmínky, ve kterých žijí. Tento rozdíl spočívá pouze v našem vlastním členění zvířat na domestikovaná a hospodářská. V momentě, kdy si bude společnost ochotna připustit, že je tato klasifikace na zvířata, o která pečujeme a zvířata, která mohou být volně týrána ve velkochovech a zabíjena po morální stránce nelogická, bude čelit velmi zásadní otázce: Jak s tímto zjištěním dále naložit?

Jak jsem se pokusila ukázat ve své práci, problematika práv zvířat je velmi zajímavá a velmi komplexní. Doprovází nás již od antiky a zcela jistě se bude dále vyvíjet a proměňovat i v dalších letech. Každý z nás má nějakou představu o tom, co práva zvířat vlastně jsou a jaká by zhruba měla být, avšak stále máme jako druh mezery v jejich aplikaci, ač jsou důvody pro jejich přiznání zcela evidentní a v některých případech i empiricky prokazatelné a prokázané.

¹⁸⁷ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, c.d., s. 17.

¹⁸⁸ HASÍKOVÁ, Marie. *Právní úprava ochrany zvířat proti týrání*. Praha, 2015, Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra práva životního prostředí. Vedoucí práce JUDr. Karolína Žáková Ph.D., s. 3.

¹⁸⁹ REGAN, T., *Empty cages: facing the challenge of animal rights*. c.d., s. 1-6.

V práci jsem ukázala rozdílné postoje autorů, kteří žili v různých obdobích, v různých podmínkách, s odlišným vyznáním, či bez vyznání a každý z nich vnímal postavení zvířat trochu jiným způsobem. Od Pythagorejců, kteří podle dochovaných Akúsmat věřili tomu, že by je konzumace, či jakákoliv jiná manipulace s mrtvým živočichem mohla pošpinit a odklonit od jejich cesty k Bohu,¹⁹⁰ přes Tomáše Akvinského, který viděl špatnost v krutém zacházení se zvířaty, avšak stále zůstával věrný biblickým učením,¹⁹¹ osvíceneckého filosofa Descarta, který věřil tomu, že zvíře je pouhým strojem, který funguje na základě reflexů, tudíž není nutné, abychom mu přiznávali jakákoliv práva,¹⁹² až po současné myslitele, jakými jsou například Tom Regan a Peter Singer, kteří na základě moderních výzkumů nemusí řešit etické otázky pouze na základě domněnek a teorií - mohou správnost svých teorií i dokázat.

Třetí kapitola se věnovala filosoficko-právní perspektivě a jejímu vývoji od devatenáctého století až do současnosti. V kapitole jsem se zaměřila pouze několik stěžejních příkladů právních změn u nás – v České republice, v rámci Evropské unie, v sousedním Německu, v Anglii (která jako první začala zohledňovat práva zvířat v legislativě) a na Spojené státy americké, kde se nachází rarita v podobě organizace na ochranu práv zvířat se zákonnou pravomocí na prosazování zákonů a právem pro zadržení a přidělování trestů jedincům, kteří tyto zákony poruší.¹⁹³ Kapitola vysvětlovala proměnu pozice zvířete v rámci zákona, kde zvíře bylo nejprve zohledňováno z důvodu ochrany člověka před sebou samým (před vlastním svědomím po ublížení nevinnému zvířeti), později se stalo předmětem ochrany z důvodu jeho hodnoty v sobě, až po současnost, kdy se polemizuje nad tím, zda se má zvíře stát právním subjektem se speciálním vymezením.¹⁹⁴

Podle Singera jsou i lidé zvířaty a v tomto případě se musí sami sebe zeptat, co je na nás tak odlišného a co nám vlastně dává představu, že jsme ostatním druhům zvířat nadřazení. Argumenty o lepších řečových schopnostech a vyšší inteligenci pro Singera nejsou dostačující.¹⁹⁵ Navazuje na slova Jeremyho Benthama „*Není otázkou, zda dokáží myslet nebo mluvit. Otázkou je, zda dokáží trpět.*“¹⁹⁶ Zvířatům by tedy podle Singera

¹⁹⁰ HEJNA D., *Kapitoly z dějin filosofie I.*, c.d., s. 35.

¹⁹¹ BARAD J., Aquinas' Inconsistency on the Nature and the Treatment of Animals. c.d., s. 107.

¹⁹² DESCARTES R., *Rozprava o metodě: jak vést správně rozum a hledat pravdu ve vědách*. c.d., s. 42.

¹⁹³ MÜLLEROVÁ H., ČERNÝ D. a DOLEŽAL A., *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*, c.d., s. 396.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 414.

¹⁹⁵ Peter Singer *abortion and animal rights*. In: Youtube [on-line]. 27.1.2016 [cit. 20. 3. 2019]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=z0WCEujYjZc>.

¹⁹⁶ BENTHAM J., *A Fragment on Government and an Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. c.d., s. 144.

měla být přiznána práva už z důvodů, že dokáží cítit bolest a mají vlastní preference (mezi než velmi pravděpodobně nepatří utrpení a smrt pro užitek druhého tvora). A oba tyto argumenty by měly být zohledňovány se stejnou vahou, jako u nás, lidí.¹⁹⁷

Práva zvířat pro něj jsou morální ideou, ne trváním na důkazech, proč bychom zvířatům práva měli nebo neměli přiznat. O současném pohledu na práva zvířat hovoří jako o takzvaném speciesismu (druhovému nadřazenosti), který je obdobou rasismu, či sexismu mezi lidmi, pouze přenesen mezi dva druhy. Pro zvířata to znamená přidělení nižšího statusu na základě předpokladů, kterým by nevyhověli ani někteří příslušníci homo sapiens, kterým jsou tato práva přiznávána, jen kvůli jejich příslušenství k našemu druhu. Zmiňuje například těžce mentálně postižené jedince, malé děti, či osoby v kómatu, kterým pomalu začíná selhávat mozek.¹⁹⁸

Reganovo stanovisko vychází z předpokladu, že zvířata mají preference, zájmy, city, dokáže vnímat emoce a tím pádem by měla mít i právo na respekt a šetrné zacházení. Každé zvíře pro něj má takzvanou inherentní hodnotu, která mu kromě výše zmíněných práv na respekt a šetrné zacházení přiznává také hodnotu v sobě sama a činí z něj plnohodnotného jedince, se kterým nemůže být zacházeno sobecky a čistě ve vlastní prospěch.¹⁹⁹ Na otázku, proč by zvířatům měla být přiznána práva, pokud nemají vlastnosti X, Y, Z, odpovídá Regan podobným způsobem jako Singer. Opírá se o koncepci marginálních případů, u které poukazuje na fakt, že mnoha z požadavků, které máme jako lidé na příslušníky jiného druhu, by nevyhověly ani někteří příslušníci našeho vlastního druhu.²⁰⁰

V šesté kapitole jsem se dotkla tématu organizací na ochranu práv zvířat, které se v současné době velmi aktivně podílí na šíření tohoto konceptu a svými (v některých případech i velmi kontroverzními) kampaněmi upozorňují širokou veřejnost na problémy, které by jinak zůstaly schované za zdmi laboratoří a jatek.

Organizace na ochranu práv zvířat dnes nepomáhají už jen zvířatům samotným, ale pomáhají chránit i přírodu a zdraví lidí tím, že upozorňují na potenciální dopad našich současných činů, kdy každý rok na jatkách zemře více než 50 miliard hospodářských zvířat a každoročně vyhubíme až 10.000 živočišných druhů. Kdybychom v zabíjení lidí postupovali stejně rychle, jako v zabíjení zvířat, lidský druh by byl kompletně vyhuben

¹⁹⁷ SINGER P., *Practical ethics*. c.d., s. 55-56.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 86.

¹⁹⁹ REGAN T., *The case for animal rights*, c.d., s. 180-183.

²⁰⁰ REGAN T., *Empty cages: facing the challenge of animal rights*. c.d., s. 53-62.

během 2 měsíců. Kdyby zločiny páchané na zvířatech byly páhány na lidech, hovořili bychom o nejkrvavější genocidě v historii.²⁰¹ Přišel čas na změnu!

²⁰¹ ZAMPA, Matthew. *How Many Animals Are Killed for Food Every Day?*. Sentient Media [on-line]. 2019 [cit. 12.4.2019]. Dostupné z: <https://sentientmedia.org/how-many-animals-are-killed-for-food-every-day/>.

Seznam použité literatury

- About PETA*. PETA UK [on-line]. London, United Kingdom, 2019 [cit. 5.4.2019].
Dostupné z: <https://www.peta.org.uk/about/>.
- About us*. Cruelty Free International [on-line]. London, United Kingdom, 2019 [cit. 4.4.2019]. Dostupné z: <https://www.crueltyfreeinternational.org/who-we-are/about-us>.
- About Mercy For Animals*. Mercy For Animals. [on-line]. LOS ANGELES, USA, 2019 [cit. 4.4.2019]. Dostupné z: <https://mercyforanimals.org/about>.
- Animal Rights Law and Legal Definition. In: US Legal [on-line]. 2016 [cit. 3.4.2019].
Dostupný z: <https://definitions.uslegal.com/a/animal-rights/>.
- ARISTOTELÉS. *O duši*. 2. vyd. Praha: P. Rezek, 1995. ISBN 80-901-7964-9.
- ARISTOTELÉS. *Politika*. 2. vyd. Praha: Rezek, 1998. ISBN 80-860-2710-4.
- BARAD, Judith. *Aquinas' Inconsistency on the Nature and the Treatment of Animals*. Vol. 4, is. 2. 1988.
- BENTHAM, Jeremy. *A Fragment on Government and an Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Oxford: Basil Blackwell, 1948.
- Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad*. 3. přeprac. vyd. (1. vyd. v ČBS). Praha: Česká biblická společnost, 1993.
- BOURNE, Geoffrey H. *Progress in ape research*. New York: Academic Press, 1977. ISBN 01-211-9350-0.
- BREMMER, Jan, 1983. *The Early Greek Concept of the Soul: Mythos: The Princeton/Bollingen Series in World Mythology*. Princeton: Princeton University Press. ISBN 978-0691101903.
- CHOMSKY, Noam, Marc HAUSER a Tucumseh FITCH. *The Faculty of Language: What Is It, Who Has It, and How Did It Evolve?*. Vol.298. 2002.
- Corporate Engagement*. Mercy For Animals [on-line]. Santa Monica, California, 2019 [cit. 5.4.2019]. Dostupné z: <https://mercyforanimals.org/corporate-engagement>.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon na ochranu zvířat proti týrání. In: 409. 2008, částka 133, 246/1992 Sb. Dostupné také on-line z: http://www.cschms.cz/DOC_LEGISLATIVA_narodni/127_Zakon_na_ochranu_zvirat_proti_tyranii.pdf.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 246/1992 Sb. z roku 2008 Zákon na ochranu zvířat proti týrání. In: Sbírka zákonů České republiky č. 409. 2008, částka 133, s. 6611. Dostupný také z: http://www.cschms.cz/DOC_LEGISLATIVA_narodni/127_Zakon_na_ochranu_zvirat_proti_tyranii.pdf. (citováno 11.4.2019).

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 166/1999 Sb. z roku 1999 Zákon o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon). In: Sbíрка zákonů České republiky č. 166. 1999, částka 57/1999. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-166>. (citováno 11.4.2019).

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 89/2012 Sb, § 494. z roku 2018 Zákon na ochranu zvířat proti týrání. In: Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., částka 133, s. 6611. Dostupný také z: <https://zakony.kurzy.cz/89-2012-obcansky-zakonik/paragraf-494/>.

ČERNÝ, David, Adam DOLEŽAL, Tomáš DOLEŽAL a Tomáš HRÍBEK. *Práva zvířat: filozoficko-právní perspektiva*. Praha: Vydalo Středisko společných činností AV ČR, v.v.i., pro kancelář Akademie věd ČR, 2016. Strategie AV21. Špičkový výzkum ve veřejném zájmu. ISBN 978-80-200-2596-8.

DARWIN, Charles. *O původu člověka*. Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006. Europa (Academia). ISBN 80-200-1423-3.

DESCARTES, René. *Rozprava o metodě: jak vést správně rozum a hledat pravdu ve vědách*. 3.vyd., 1.vyd.v nakl.Svoboda. Praha: Svoboda, 1992. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-205-0216-5.

EU, Čl. 13 Smlouvy o fungování Evropské unie ze dne 25. 3. 1957, ve znění Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství ze dne 13. 12. 2007. In: EUR-Lex [právní informační systém]. Úřední věstník C 326, 26/10/2012 s. 0001 – 0390. [cit. 25. 4. 2018]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>.

EU. Směrnice 2010/63/EU. z 22. září 2010, Směrnice o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely. In: Úřední věstník Evropské unie L 276/33. Dostupný také z: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0063&from=EN>. (citováno 11.4.2019).

FRASER, David. *Understanding animal welfare: the science in its cultural context* [online]. Ames, Iowa: Wiley-Blackwell, 2008 [citováno 5.4.2019]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=1K0qNv1jeKQC&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

FRANCO, Nuno & SANT'ANA, Manuel Magalhães & OLSSON, Anna. *Welfare and Quantity of Life* [on-line]. CAB International, 2014 [citováno 5.4.2019]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/275341830_Welfare_and_Quantity_of_Life/citations.

GRUEN, Lori. The Moral Status of Animals. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Stanford University, 1.7.2003 [cit. 1.4.2019]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/moral-anima>

HASÍKOVÁ, Marie. *Právní úprava ochrany zvířat proti týrání*. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra práva životního prostředí. Vedoucí práce JUDr. Karolína Žákovská Ph.D.

HARRISON, Ruth, Rachel CARSON a Marian Stamp DAWKINS, 2013. *Animal machines*. Boston, MA: CABI. ISBN 978-178-0642-840.

HEJNA, Dalibor, 2013. *Kapitoly z dějin filosofie I*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. ISBN 978-80-7372-994-3.

HEJNA, Dalibor, 2013. *Kapitoly z dějin filosofie II*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. ISBN 978-80-7372-993-6.

HEDEAGER, Ulla. *Is language unique to the human species?*. 2017. Columbia University in the city of New York.

HORÁK, Aleš. *Preferenční utilitarismus Petera Singera*. Brno, 2010. Bakalářská diplomická práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. PhDr. Radim Brázda, Dr.

IFEANYI, Ogbuewu et al, *Livestock waste and its impact on the environment* [on-line]. M U Iloje, 2012 [citováno 11.4.2019] dostupné on-line z: https://www.researchgate.net/publication/249649951_Livestock_waste_and_its_impact_on_the_environment (citováno 11.4.2019).

Jeremy Bentham. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [on-line]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2019 [cit. 15.3.2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jeremy_Bentham.

Kdo jsme. Svoboda zvířat [on-line]. 2019 [cit. 6.4.2019]. Dostupné z: <http://www.svobodazvirat.cz/o-nas/kdo-jsme.htm>.

KANT, Immanuel. *Kritika praktického rozumu*. Praha: Svoboda, 1996. Filozofické dědictví. ISBN 80-205-0507-5.

KLUETIG, Edeltraud, *Die gesetzlichen Regelungen der nationalsozialistischen Reichsregierung für den Tierschutz, den Naturschutz und den Umweltschutz*, 2003.

LASTOVICA, Marek. *Práva zvířat*. Ostrava, 2006. Bakalářská práce. Ostravská univerzita v Ostravě, Filosofická fakulta, Katedra filosofie. Vedoucí práce Dr. Vladimír Šiler.

List of Animal Welfare Organizations. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [on-line]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- 2019, [cit. 5.4.2019]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_animal_welfare_organizations.

MATERA, Avery. *Every Major Fashion Brand That Has Banned Fur*. *TeenVogue* [on-line]. 2019, 12.2.2019 [cit. 6.4.2019]. Dostupné z: <https://www.teenvogue.com/gallery/every-major-fashion-brand-fur-ban>.

Meat Inspection Act of 1906. In: *Encyclopædia Britannica, Inc* [on-line]. 2019 [cit. 11.4.2019] Dostupný z: <https://www.britannica.com/topic/Meat-Inspection-Act>.

Migratory Bird Treaty Act of 1918. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [on-line]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2019, last modified on 3 April 2018 [cit. 12.4.2019]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Migratory_Bird_Treaty_Act_of_1918.

MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL, 2016. *Kapitoly o právech zvířat: "my a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia. Právo - etika - společnost. ISBN 978-80-200-2601-9.

NEWMYER, Stephen. *Animals in Greek and Roman Thought (a sourcebook): (Routledge Sourcebooks for the Ancient World)*. Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-77334-8.

NEWMYER, Stephen T. *Plutarch on the Treatment of Animals: The Argument 'from Marginal Cases'*. 1996. Between the Species. Duquesne University.

O nás. Obraz – Obránci zvířat [on-line]. Praha 2, 2019 [cit. 6.4.2019]. Dostupné z: <https://www.obrancizvirat.cz/o-nas/>.

Our history. Cruelty Free International [on-line]. London, United Kingdom, 2019 [cit. 6.4.2019]. Dostupné z: <https://www.crueltyfreeinternational.org/who-we-are/about-cruelty-free-international/our-history>.

O'CALLAGHAN, Denis Brynley, *Illustrated History of the USA*. Harlow: Pearson Education Limited, 1990.

PAVLOVIČOVÁ, Kristýna. *Práva zvířat v kontextu lidských práv*. Brno, 2018. Diplomová práce. Právnická Fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, Katedra ústavního práva a politologie, Vedoucí práce Mgr. Pavel Kandalco, Ph.D., LL.M.,

Peter Singer on abortion and animal rights, In: Youtube [on-line]. 27.1.2016 [cit. 20.3.2019].

Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=z0WCEujYjZc>.

Peter Singer, 2019. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [on-line]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Peter_Singer.

Peter Singer: The why and how of effective altruism. In: Youtube [on-line]. 26.8.2014 [cit. 28.3.2019].

Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=Diuv3XZQXyc&t=399s>.

PLATÓN. *Faidon: o nesmrtelnosti duše*. 2. přehl. Vyd. Praha: Jan Laichter, 1941.

PLATÓN. *Timaios: Kritias*. 3., opr. Vyd. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-729-8161-7.

PORPHYRY. *On abstinence from animal food: Book 3*. 1823.

PORFYRIOS, *Vita Pythagorae 6-7* [on-line], [citováno 8.4.2019] Dostupné z: <http://www.fysis.cz/presokratici/pyt/pyta.htm>.

REGAN, Tom, 2004. *Empty cages: facing the challenge of animal rights*. Lanham, Md. ISBN 07-425-3352-2.

REGAN, Tom. *Defending Animal Rights*. University of Illinois Press, 2006. ISBN 978-0252074165.

REGAN, Tom. *The case for animal rights*. Berkeley: University of California Press, 1985. ISBN 05-200-5460-1.

REGAN, Tom. *The Day May Come: Legal Rights for Animals*. Animal Law Review at Lewis & Clark Law School, 2004, (10), 14.

Romantismus. In: Ucseonline.cz [on-line]. [cit. 12.4.2019]. Dostupné z: <https://www.ucseonline.cz/cesky-jazyk/romantismus/>.

SANDEL, Michael, 2016. *Spravedlnost: Co je správné dělat*. Praha: Nakladatelství. ISBN 978-80-246-3065-6.

SHERRY, Clifford J., c2009. *Animal rights: a reference handbook*. 2nd ed. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO. Contemporary world issues. ISBN 978-1-59884-191-6.

SINGER, Peter, 1993. *Practical ethics*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press. ISBN 05-214-3971-X.

SINGER, Peter, 2001. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh. ISBN 80-725-2042-3.

SINGER, Peter. *The most good you can do: how effective altruism is changing ideas about living ethically*. London: Yale University Press, 2015. ISBN 978-0300180275.

SCHOPENHAUER, Arthur. *On the basis of morality*. Indianapolis: Bobbs-Merrill, [1965]. ISBN 0872204421.

Speciesism: The Movie [film]. Režie Mark DEVRIES. USA, 2013.

Testimonia k Pýthagorovi. *Fysis - φύσις* [on-line]. 2001 [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: <http://www.fysis.cz/presokratici/pyt/pyta.htm>.

THE CORPORATE STANDARD OF COMPASSION FOR ANIMALS ("THE STANDARD"). *Leaping Bunny* [on-line]. Philadelphia, 2019 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.leapingbunny.org/about/the-standard>.

The origins & history of the RSPCA. The Largest Animal Welfare Charity in the UK [on-line]. United Kingdom, 2019 [cit. 5.4.2019]. Dostupné z: <https://www.rspca.org.uk/whatwedo/whoweare/history>.

Tom Regan, A case for animal right. In: Youtube [on-line]. 7. 4. 2008 [cit. 21.3.2019]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=Y5RRLBC1S3w>.

Tom Regan & The Case for Animal Rights. In: Youtube [on-line]. 27. 9. 2017 [cit. 12.4.2019]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=CRQcU4xEBTc&t=407s>.

Tom Regan. In: Wikipedia: the free encyclopedia [on-line]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2019, last modified on 3 April 2018 [cit. 20.3.2019].

Utilitarismus. In: Sociologická encyklopedie; Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [on-line]. 2017 [cit. 19.3.2019]. Dostupný z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Utilitarismus>.

Undercover Investigations at Factory Farms. *Mercy For Animals* [on-line]. Santa Monica, California, 2019 [cit. 5.4.2019]. Dostupné z: <https://mercyforanimals.org/investigations>.

Vegan 2017. In: Youtube [on-line]. 27. 10. 2017 [cit. 4.4.2019]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=ALhp6vCauVo>.

VELKÁ BRITÁNIE. Legislativa, kapitola 27, článek 2 a 5 z roku 1911 Protection of Animals Act. In: THE UK CONSTITUTION. Dostupný také z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/1-2/27> (citováno 5.4.2019).

VELKÁ BRITÁNIE. Legislativa, kapitola 47, článek 2 a 3 z roku 1839 Metropolitan Police Act. In: THE UK CONSTITUTION. Dostupný také z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/2-3/47/introduction> (citováno 11.4.2019).

VELKÁ BRITÁNIE. Hansard: All parliamentary databases, kapitoly 63 & 64, článek 33 z roku 1900, Wild Animals in Captivity Protection Act. In: THE UK CONSTITUTION. Dostupný také z: <https://api.parliament.uk/historic-hansard/acts/wild-animals-in-captivity-protection-act-1900> (citováno 11.4.2019).

Vědomí, 2019. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [on-line]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 17.3.2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C4%9Bdom%C3%AD>.

VÍTEK, Tomáš. *Pýthagorejská akúsmata*. In: Listy filologické 2008, 131, 3-4, ISSN 1634-4561, s. 345-377.

VOLTAIRE, 1997. *Filosofický slovník, čili, Rozum podle abecedy*. Praha: Votobia. ISBN 80-722-0061-5.

Všeobecná deklarace zvířecích práv (1978). In: ACTAEON; vztahy člověka a zvířat u frankofonních autorů [on-line]. 2009-2017 [cit. 11.4.2019]. Dostupný z: <http://www.actaeon.cz/pojmy/vseobecna-deklarace-zvirecich-prav-verze-z-roku-1978/>.

ZAMPA, Matthew. *How Many Animals Are Killed for Food Every Day?*. Sentient Media [on-line]. 2019 [cit. 12.4.2019]. Dostupné z: <https://sentientmedia.org/how-many-animals-are-killed-for-food-every-day/>.